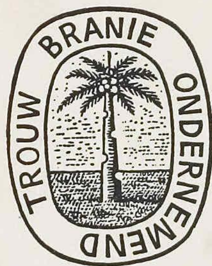
18e JAARGANG No. 16

1 MAART 1974 — *f* 1,75

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

(Foto Rogier)

BIJ DE VOORPLAAT

Pasar Ikan

Boven de dakenkarteling
begint in speelse darteling
de middaglucht te krullen
en ver weg in het Zuiden
gaan de Pangrango en Gedeh
zich als bedeesde bruiden
in amber mousseline hullen.

Het Noorden is een halve zee;
links zijn de tambaks en mangroven
en in het midden is de pier,
de Westerpier. Daar boven
zijn de èlangs aan de zwier
in de ijsblauwe lucht.

Soms komt wat kruimelig gerucht
gewaaid van Priok dat daar op de Ooster-
horizon ligt uitgerakeld als een rand
van matglinsterend grint,
daar links van die vergane coaster
op het strand,
Er is bijna geen wind.

Tussen de pieren maakt met ver geklater
een kinderbaggerschuit het water
zo zwart als een net afgesponsde lei
en vlak bij mij
liggen tevreden zij aan zij
de kolèks en de sampangs,
de litiks en de majangs,
met masten die als stutten en perkoenen
in pretverwachting naar de hemel wijzen
alsof er straks een circus gaat verrijzen.

Op de tjeroeks staan de blazoenen
verweerd en trots: een waaier en een klok,
een staartster en de vogel Roq,
een wekker ook en een Ardjoena.
De namen zijn zoet om te horen:
Siboelat, Gondel en Taroena,
Sinar Laoet en Erkiles
of zo maar voor de fop M.S.,
de n's en r's achterstevoren.
Alleen het houtsnijwerk is chique
tot in de kleinste krul klassiek,
als Oud-Perzisch kanteel.

Vaantjes zijn sherry-geel
of helderrood als port.
Alles is goed, zelfs het macaber
beeld op een der kolekboorden
van iemand die zich gaat vermoorden
en blij voorover in de golven stort,
geschilderd in magenta en cinnaber
met een contour van juichend blauw.

In feestelijk verbeiden als in ondertrouw
liggen de grote zeilers aan de overkant;
de trampers met de felle menierand,
de slanke Makassaren en de ronde Boetonnezen,
de fiere Boegis en de zware Madoerezen,
de tongkangs en de wangkangs uit
het land van Li Tai Peh.
Er wordt lawaaierig gehesen en gekruid
met kisten, krandjangs, balen, vaten;
er is de stank van copra en tjengkeh
en het gezwatel van harpuizen en kalfaten.

Maar soms verruitelt al die blije
drukte in een landtong aan een
haf van stilte.
Dan staat daar de ontdane
schim van Ril te
schreien
om de verloren "Rommeling en Stof".
De vreugde van de zon wordt dof
onder de cirruslamfer om zijn gouden hoed;
een tulen schaduw brengt een laatste groet.

Dan springt de Zeven Zeeën Karavanserai
weer in zijn opgetogen kleuren en lawaai.

Slechts voor blijvers is de rouw,
maar Ril is met zijn paarlemoeren prauw
aan Marsman's zij
de openbliksemende firmamenten
in gevaren.

Zie: het verrukkend glaren
op mast en ra en gei
van hun kristallen sacramenten!

T.R.

— — — — — — — —

elang = kiekendief.
kolek, sampang, enz. = zeilprauwen.
tjeroek = hoge voorsteven.
Siboelat = dikkertje.
Erkiles = Hercules.
M.S. = Motorschip.
tjengkeh = kruidnagel.
Rommeling en Stof = Chairil Anwar's laatste dichtbundel:
"Deru tjampur Debu".

tong tong

ONAFH. IND. TIJDSCHR. — 18e JAARG. No. 16
Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070 54.55.00/54.55.01 - Giro 6685 A.B.N. Den Haag Rek. No. 51.56.15.730.
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie: L. Ducelle
Administratie: Th. M. A. Scheulderman
Redactie: Tjalie Robinson, Ch. J. A. Manders, J. H. Ritman, G. H. Bartman.

Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand
Prijs per nummer *f* 1,75. Abt. Nederl. (en E.E.G.-landen behalve Engeland) kwart. *f* 9,—, halfj. *f* 18,—; jaar *f* 36,—. Abt. Europa: jaar *f* 39,—.
Buiten Europa: jaar *f* 44,—. (zeepost)
Abt. (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 80,—; Indonesië *f* 65,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 65; Canada en Ver. Staten *f* 55,—; Maleisië, Singapore en India *f* 65,—; Suriname en Antillen *f* 55,—.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD.

ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN.

GENERAAL SUHARTO

Heel ongemerkt is het alweer een windoe (acht jaren) geleden dat in Indonesië Generaal Suharto de brokstukken van het glorierijk van Soekarno voorzichtig aan elkander voegde en lijmde om het eindelijk onafhankelijk geworden Indonesische volk verder te sturen langs het wankele en gevarenvolle pad van de Toekomst.
Van Holland uit is over het algemeen twijfelend en gemelijk toegekeken hoe deze onbekende generaal het klaren zou. En het heeft vaak genoeg aan veroordeling en verdachtmaking niet ontbroken deze jaren, waarbij men elk moment klaar stond om triomfantelijk te roepen: "Hád ik het niet gedacht?" als er iets mis liep of dreigde mis te lopen.
Maar zoals gezegd: dat heeft acht jaren voortgeduurd, en zelfs als álle veroordelaars en beschuldigers gelijk zouden hebben, heeft zich tóch wel in deze acht jaren een prestatie voltrokken die op zijn minst verbazing, maar toch wel naar alle rechtmatigheid **bewondering** verdient. Die wij voornamelijk uitstrekken naar Gen. Suharto zelf maar ook naar vele burgers in de Indonesische maatschappij die - ieder op zijn eigen wijze en naar eigen vermogen - volk en vaderland verder hielpen op de moeilijke weg naar herstel.
Als wij dit alles overdenken, laat ons eerst langdurig om ons heen kijken in Nederland (en Europa). En ons realiseren: dit alles wat wij om ons heen zien plus nog een aardig brokje wereldmarkt heeft Indonesië NIET! Dat volk is met veel miljoenen mensen méér, een ontzaglijk brok ARMER dan wij. En als U wilt, mag U daar bovenop nog fulmineren op generaals en corruptelingen en zo ......en tot slot kunt U alleen maar (als U fair bent) zeggen: hoe onmeetbaar **veel GOEDS moet er in dat volk en land** schuilen, dat het nog steeds overeind staat en moedig voorwaarts BLIJFT gaan.
Eigenlijk weten wij erg weinig van Generaal Suharto. Veel meer weten we van de staatshoofden en ministers en generaals in Europa en Nederland. Van hun vaak indrukwekkende kwaliteiten en scholing zijn we overtuigd. In vergelijking met hen mag Generaal Suharto misschien een povere beginneling genoemd worden. Nochtans heeft hij niet geaarzeld het roer van staat te grijpen toen het schip "Indonesië" dreigde te vergaan. En nu, na acht gevaarvolle jaren, staat hij nóg. Laat ons de woorden van lof of afkeuring vergeten: hier is sprake van een Gelukkig Geleide hand in het nemen van beslissingen. Als verre adik hopen wij dat die Hand zo leiden blijft.

T.R.

P.S. Eigenlijk moeten wij spreken van een **totaal andere structuur van leven en denken** in Indonesië, maar te weinigen **weten** dat om aan een poging tot begrip zelfs maar te beginnen!

EEN ECHTE "WONG PREMAN"!

Na lange tijd kwam ons weer een exemplaar onder ogen van "Budidaja", "een tijdschrift van en voor liefhebbers van Indonesische kunst". Dit is een haastige tijd, waarin ontzaglijk veel om onze aandacht vraagt. En wat dus niet regelmatig aan de deur klopt (Budidaja verschijnt viermaal per jaar) loopt de kans geheel uit de attentie te verdwijnen.

En dat is voor dit tijdschrift bij al zijn eenvoud en bescheidenheid echt zonde, want dit werkelijk fantastisch smaakvol en artistieke tijdschrift is werkelijk een "break" in deze van westerse cultuur overladen wereld. Waarin vooral het oog van de Indischman blijft zoeken naar "Zeldzame Vogels van het Geluk", omdat wij ons herinneren dat het écht bestaat......
Wel, dit nummer 2/3, van December '73 en Januari '73 geeft een welkom overzicht van wat in de zes jaren dat de vereniging nu al bestaat, gepresteerd is, en dat is werkelijk héél wat. In deze wereld, waarin letterlijk alles wordt gesubsidieerd (tot zelfs onze "onafhankelijke" dagbladen toe!) begroeten wij onze "adik" Budidaja als een zeldzame en steeds zeldzamer wordende "wong prèman", een kleine zelfstandige, een "Marhaen", van een uitstervend soort, maar daarom des te dierbaarder! Wie 'm nog een steuntje wil geven, hier is het adres van de redactie: Thorbeckelaan 107, Den Haag, Tel. 070 - 68 91 72. Het abonnement kost *f* 15,— per jaar voor Nederland en *f* 17,50 voor het buitenland.

Voor Tong Tong

Voor TONG-TONG deze prachtige Indische spreuk:

Van goede mensen
gelijkt de VRIENDSCHAP een RIVIER:
in het begin,
is die onbetekenend;
in het midden,
sterk gewassen.
Meer en meer breidt zij zich
uit en
is zij eenmaal aan het stromen, dan
gaat zij nimmermeer terug.

P. Jüch-Arnold

("Never say die, folks, never say die!")

OPTIE VOOR NEDERLANDSE DAN WEL INDONESISCHE NATIONALITEIT

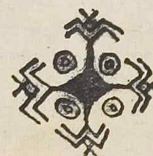
Op de Ronde Tafel conferentie (1949) werd afgesproken, dat voor Nederlanders in Indonesië een optietermijn van twee jaar zou gelden. Zij zouden dus uiterlijk twee jaar na de soevereiniteitsoverdracht (27 dec. 1949) moeten beslissen of zij de nederlandse nationaliteit wensten te behouden dan wel de indonesische aanvaarden.
De Republiek heeft zich a la lettre aan die datum gehouden en bepaald, dat de indische Nederlanders - want voor hen alleen was de zaak belangrijk - uiterlijk 27 dec. 1951 hun keus moesten maken.

Drie weken vóór die datum hield Hoge Commissaris Lamping zijn befaamde rede waarin het opteren voor de indon-nationaliteit werd aanbevolen. Omstreeks diezelfde tijd werd ook van andere zijden sterke druk geoefend op de indo-europese gemeenschap over te gaan naar de indonesische nationaliteit. Ondernemers, kerkgenootschappen en ook legerkringen oefenden druk op de Indo's uit, in Indonesië te blijven en de Indon. nationaliteit te aanvaarden. Het spreekt vanzelf dat het optreden van Lamping en wellicht ook dat van de genoemde groepen plaats had op instigatie van Den Haag, waar het kabinet Drees (13.3 1951 - 26. 6. 52 - een rood-roomse kombinatie) het beleid bepaalde.
Het resultaat was nochtans vrij pover: slechts 14% (6690 zielen) besloot de Indon. nationaliteit te aanvaarden, ondanks de druk op de Indo-groep geoefend. Een zeer groot deel daarvan heeft later als spijtoptant de Indon. nationaliteit weer verworpen.
Om op het uitgangspunt terug te komen: het is dus zeer wel mogelijk dat onze lezer op 8 dec. 51 een krantenbericht heeft gelezen waarin de rede van Lamping (in opdracht - zonder enige twijfel - van het kabinet Drees) zijn aanbeveling te opteren voor de Indon. nationaliteit uitsprak.

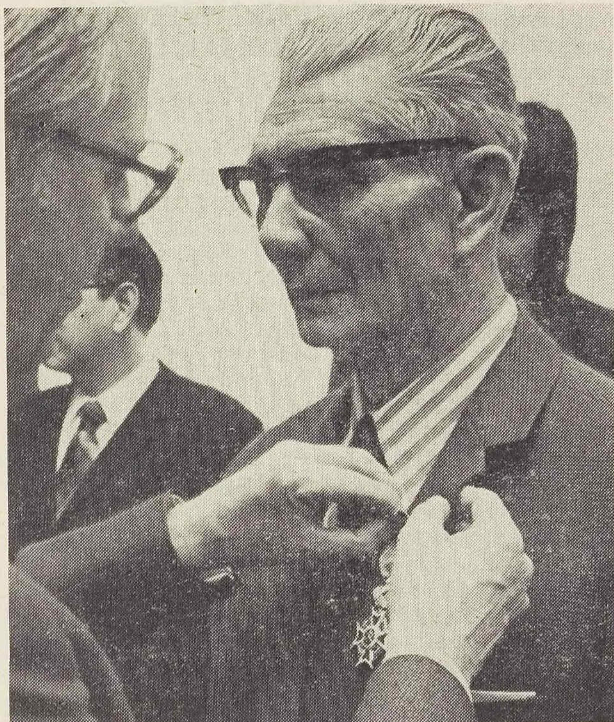
JHR.

P.S. Dit stukje plaatsen wij ongevraagd als antwoord op brieven waarin ons vaak gevraagd wordt "hoe of het toch ook ongeveer zat met die spijtoptanten en zo". Ja, heden wordt gauw historie! Overigens schreef Drs. G. L. Cleintuar voor Tong Tong het aardige en nuttige boekje "Indische Nederlanders. Een ontheemde bevolkingsgroep zonder toekomstbeeld" met méér memorabele zaken voor maar *f* 2,50...... niemand lust het. Gek, hè?

Red.

"RIDDERLIJK WERK"

Wethouder Happel speldt de Heer Mülders de versierselen van de Orde van Oranje-Nassau op (foto welwillend afgestaan door de Haagse Courant)

In de intieme kring van bestuursleden, familieleden en naaste vrienden van de Bond van Oud Steurtjes werd op 12 februari op het stadhuis van Den Haag de kleine plechtigheid voltrokken, waarbij ex-, thans erevoorzitter van de Bond Max Mülders de versierselen werden uitgereikt, die behoorden bij zijn benoeming tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau.

Dit geschiedde bij ontstentenis van de burgemeester door de wethouder H. F. Happel van sociale zaken en volksgezondheid, die ronduit toegaf zich eerst uitvoerig te hebben moeten orienteren omtrent de verdiensten van de heer Mülders en het werk van Pa, zó ver ligt dat werk alweer buiten de maatschappij van heden.

Hetgeen overigens ook wel bleek uit de nogal droge en niet bepaald foutloze krantenberichten over de onderscheiding. Zoals het werk van Pa bij alle Indischgasten nog steeds leeft, is het hier in Nederland nooit beseft en geliefd kunnen worden en we zijn er niet eens bedroefd meer om. De tijd gaat voor óns al snel, hoeveel sneller voor samenlevingen ver van ons vandaan!

Nochtans was er in de nogal droog schijnende opsomming van werk en verdiensten zowel van Pa van der Steur als van Max Mülders een zinsnede, waaruit bleek dat wethouder Happel méér dan formeel door het werk in Magelang getroffen is geweest want hij getuigde dat uit al dat werk "bleek, wat Pa voor God is geweest". Een zeer bijzonder getuigenis in een moderne maatschappij die heet gestoeld te zijn op exacte prestaties van mensen, maar alleen voor de enkeling nog het begrip bestaat dat wij allen werktuigen zijn in "God's hand" en dat dus de keuze door de Voorzienigheid van het juiste werktuig alle eer toekomt.

En wat nu Steurtje Max Mülders betreft, veel jaren als "adik" met Max samengewerkt en geleefd hebbend, denk ik wel dat ook de keuze van dit werktuig voor het heropbouwen van de Bond in Nederland een perfecte keuze is geweest van "de God van Pa".

Ik kan niet nalaten voor een tweede maal te wijzen op de **vingerwijzing voor ons allen** in deze eenvoudige gebeurtenis: Pa van der Steur, een bakkersknechtje dat de kolonialen achterna ging, werd een vader voor wezen waar niemand naar omkeek. En is deswege terecht geridderd. In Nederland zou eigenlijk dat werk als voorbij vergeten moeten worden, maar de Steurtjes lieten dat niet toe. Max bracht ze bijeen en werd de tweede die voor dit werk geridderd werd. Reeds wordt in Indonesië gewerkt aan de opzet van een nieuw weeshuis voor nieuwe wezen van de toekomst......

Wezen zullen er altijd zijn. Laat ons de geest vaardig houden die steeds weer mensen wakker roept om voor die wezen van de toekomst altijd weer vaders te vinden. Teroes dóór!

T.R.

CONTACT

De middelbare leeftijd gluurt om het hoekje. En dan komt de tijd om in het verleden terug te kijken. Van 30 maart tot 13 april kom ik voor 2 weken naar Nederland. Ik = Wim Wanrooy in de schooljaren van het Chr. Lyceum ook wel bekend onder de naam Wim Schoel. Wil al de oude jeugdvrienden en -vriendinnen eens ontmoeten...... Flip Schmidhamer, Jaap van Noort, Buiskool, George Petrus, Gerrit Milius, Albert Stauffer, Frits Menick, Els van der Made, Boetie van Haastert, Jan van Motman, Tolman, Müller, Zus Bangert, Piet Beer, meisje Fournier (wij klommen altijd samen op het dak) en anderen die ik me niet meer herinner, maar die zich mij wel herinneren. Schrijf mij en laat mij weten "if you are still around" of schrijf mijn broer, Mr. G. Ripassa, Witte de Withstr. 11/3e, Amsterdam, zodat ik je brief kan lezen, wanneer ik in Holland ben.

TON VAN WIJLEN

In de zo wijde Tong Tong-kring van vele duizenden hebben zo weinigen hem alleen maar gekend, dat wij haast beschroomd aandacht vragen voor zijn overlijden: Ton van Wijlen, "levenslang planter", en na een arbeidzaam leven in de Oost een planter gebléven van eindeloos veel kleine daden van vriendschap en hulp. Ook Tong Tong heeft wij zouden haast zeggen **uiteraard** Ton's vriendschap en goede diensten op velerlei terrein mogen genieten.

Het maakt ons gelukkig bij Ton's dood opeens te beseffen dat zulke "ongemerkt goede mensen" welhaast typerend zijn voor de Indischman nu, voorheen en (hopelijk nog heel lang) in de toekomst. Mensen die zo eenvoudig en onopvallend en toch eindeloos nuttig en dienbaar zijn als...... als gras. En hoe weinigen beseffen nog in deze wereld van beton en glas en exotische planten hoe onmisbaar en mooi toch eigenlijk grás is.

Misschien juist daarom zal Ton bij zijn vele vrienden langer in het geheugen blijven dan wij denken!

ANDROKLES

Het laatste nummer van "Androkles", de uitgave van de Nederlandse Bond tot Bestrijding van de Vivisectie, het nummer van "Winter 1973/1974" was een "Speciale Editie voor de Vrouw" en had dit keer extra zorg besteed aan een aangename typografische verzorging. Al blijven uiteraard (hoe kan het ook anders) de onderwerpen waaraan tekst en illustratie gewijd zijn "hard en wreed": de wijze warop vele dieren in vallen en klemmen het leven laten vóór zij hun huid afstaan voor de Mode, de van ouds bekende en eeuwig bestreden maar kennelijk onsterfelijke kistkalveren, enz. enz.

Waar wij in deze beschaafde maatschappij het voorrecht genieten ook dagelijks in de krant getracteerd te worden op **menselijke** wreedheden van oorlog en misdaad in woord en beeld, blijft alleen de uiterst schrale troost over dat de wrede mens alleen bestaat in Alaska, Viet Nam of Chicago...... maar dat is helaas alleen de zichtbare aanwezigheid van wreedheid. Uit verhalen en zelfs uit gesprekken met onze naasten is ons helaas ook bekend dat in ons eigen brave wereldje "in naam van de gerechtigheid en rechtvaardigheid" ook met fluwelen monden en satijnen tongen schrikbarend veel ongeluk en "zieleleed" wordt veroorzaakt, dat zich ongemerkt opstapelt en opstapelt. En opstapelt.

Dit alles schijnt helaas onvermijdelijk. En alleen één aansporing dient onvermoeider in woord en daad te blijven uitgaan: Doe **daarnáást** zoveel mogelijk GOED. Herhaal: DOE GOED!

In memoriam
Pang Agerbeek

Onverwacht is op 2 februari j.l. op 84 jarige leeftijd overleden de Luit. Kolonel b.d. H. Agerbeek, Atjeh kenner bij uitnemendheid, met als bijnaam de Pang.

In totaal 14 van al zijn dienstjaren bracht hij door in het Gewest Atjeh, o.a. onder Gouverneur Swart.
Als kapitein was hij Civiel Gezaghebber in de Gajo-landen met als standplaats Blang Kedjeren.

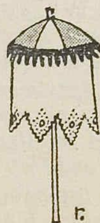
Hij sprak de taal vloeiend als de Gajoërs zelf, en wel zodanig dat eens een Gajo-vrouwtje naar hem toekwam, zijn beide handen aanvatte en hem zei: "U moet mijn zoon zijn, die tijdens de Gajo-expeditie van Overste van Daalen met de colonne is meegetrokken en die ik nooit meer heb teruggezien. Nu heb ik eindelijk mijn zoon terug!
In een latere periode kreeg hij de opdracht, het ramppokkwaad in de omgeving van Batavia te bestrijden.
Bekend is ook zijn actie in Lhong (Westkust van Atjeh), waar hij binnen drie maanden het verzet wist te breken. (1933).

Toen bleek dat zijn luitenant, die bij de laatste beslissende actie een belangrijke rol had gespeeld, geen eervolle vermelding zou krijgen, weigerde hij de hem toegekende onderscheiding te accepteren, alvorens aan deze luitenant recht was gedaan.

In 1935 werd hij Commandant van het Korps Maréchaussée te Kuta Radja. Door deze beklede functie viel hem de eer te beurt het vaandel van het Korps, dat tijdens de krijgsgevangenschap voor de Japanse vijand verborgen was gehouden, te installeren in de Atjeh galerij te Bronbeek.

Wat de overste Agerbeek kenmerkte was zijn medemenselijkheid en de betrokkenheid met zijn kameraden; hij stond ten dienste van medemensen en zijn ondergeschikten.
Zijn stoel zal hij de maandelijkse en wekelijkse reunie's van oud-officieren onbezet blijven, maar in gedachten zal hij bij hen zijn en zijn naam zal nog menigmaal worden genoemd. Iemand van de oude garde is weer heengegaan.
Pang, een groot saluut aan jou. Wij hopen, dat je nu de rust gevonden hebt, die je jezelf op aarde niet gunde.

J. H. J. Brendgen.

"They Just Fade Away...."

Dit is zoals U weet de tweede regel van een befaamde uitspraak van een befaamde generaal: Douglas McArthur. Woorden die het thema geworden zijn van een song, die de wereld veroverd heeft, ook ver nadat deze generaal uit het wereldtoneel verdwenen was en zijn persoon vervaagd.

Aangezien wij de wereldoorlog zelf hebben meegemaakt, hebben wij het "soldaatschap" zelf meegemaakt en hebben vele officieren gekend en vereerd...... en hebben ze "na volbrachte diensttijd" één voor één uit het oog verloren, net zo lang tot ze letterlijk vervaagden, "faded away". Veel militairen uit het ons zo nabije KNIL hebben we zo zien vervagen en verdwijnen. En het was telkens of wij met zo'n (vaak te laat) vernomen overlijdensbericht een stukje uit ons eigen leven verloren.

Mij overkwam dit recent weer toen ik hoorde dat weer een officier, Johny Leonardy Wilhelm Rhaesa, overleden was. Die aan velen bekend was behalve als beminnelijk en karaktervol mens ook als schermer en bokser - kwaliteiten die mannen altijd waarderen. Sommigen herinneren zich misschien de uitstekende demonstratiepartij, die Rhaesa in het roemruchte 4de en 9de te Tjimahi bokste tegen zo'n andere onvergeetlijke: Bobby Mesman Schultz. Ja, dat was fantastisch! Wie mannen oog in oog ziet staan, met stalen vuisten die **ingetoomd en beheerst** kunnen worden, vergeet zulke ontmoetingen niet licht!
Nu zijn ze allebei uit ons strijdtoneel verdwenen. Het is alsof de wereld wérkelijk armer wordt......

POEKOEL TEROES POT

Hieronder laten wij onder hartelijke dankzegging aan alle schenkers, de verantwoording volgen van de giften die zijn binnengekomen voor het reservefonds voor Tong Tong in Januari 1974.

K.S v. D. 15,—; S.A.I. 10,—; V.K.P. 14,—; T.H.C.M. 10,—; J.H.T. 25,—; Mej. M.L.B. 16,—; Mw. A.K. 10,—; R.M. 9,—; G.F.P. 14,—; W.P. 14,—; W.B. 10,—; F.S. 18,—; A.B. 10,—; R.M. 10,—; A. v. V. 10,—; Mw. H.P.W. 32,—; A.A. 50,—; Mej. J.M.A. 50,—; G.A.S. 10,—; Mw. B.M.N. 9,—; Mw. J.P.-S. 10,—; Mw. B.I. v. D. 15,—; F.B.H. 14,—; Mej. J. de K. 50,—; Mej. A.H.O. 10,—; H.J. v. D. 6,—; R. den H. 104,75; L.C.F. de G. 25,—; E.W.P. 7,—; Mw. E.S. 17,—; Th. A. 7,—; C.H.K. 14,—; E. & H.S. 30,—; L.A.K.H. 9,—; M.S. N. 10,—; N.N. 16,75; C.A.Sch. 14,—; N.E.J. v. P. 14,—; R.L. 14,—; A.E.J. Sch. 13,—; Mw. W. P. v. V.-H. 25,—; Mw. H.A.W.-B. 10,—; A.B. 95,—; J.M.H. v. B. 7,—; A.J. v.d. B. 14,—; H.G. v. D.-I. 16,—; K.D. 6,—; C. Sch.-IJ. 10,—; J.B.S. 3,—; A.M.S. 10,—; E.J. v. D. 10,—; Mej. A.P.M.H. 14,—; W.J.H. 10,—; F.L.L. 16,—; Mw. H.L. de V.-J. 8,—; P.C.F. 14,—; Mej. G.J. v. H. 9,—; Mw. L. Sch.-W. 14,—; Mw. de Wed. C.T.-F. 25,—; Drs. A.J.W. 30,—; J.H. v.d. P. 10,—; Dr. J.H.C.H. 64,—; M.W. v. B. 14,—; Ir. J.G. 10,—; J.G.O. 10,—; Mw. R.V. 7,—; A.Bl. 15,—; Mw. E.M.A.W. 14,—; L.V. 16,—; J.W. St. 28,80; A.E.C. 10,—; W.A.H. 25,—; J.W.M. 4,—; J.C.-C. 5,—; W.H.A. 4,—; E.C. v. A. 48,—; Mej. M.P. 10,—; N.N. 10,—; Mw. M.K.-W. 3,50; P.J.K. 19,—; H. 16,—; J.B. 13,—.
Totaal binnengekomen in Januari 1974. **f 1448,80**

Mevrouw Van Kleyntjes

In haar prachtige boek "DE TIENDUIZEND DINGEN" beschrijft Maria Dermoût in haar onnavolgbare, poëtische, verdroomde verteltrant het leven van deze boeiende vrouw.
Slechts familie en ingewijden hebben geweten, wie zij was: namelijk Caroline Hendrika Overdijk, de weduwe van Johannes Hendrikus van Aart.

Zij trok reeds de aandacht van Victor Ido van de Wall, toen deze in 1921 de Molukse Eilanden bezocht en zijn navorsingen neerlegde in zijn:

DE NEDERLANDSCHE OUDHEDEN IN DE MOLUKKEN

Dit mooie standaardwerk kwam in 1928 uit bij Martinus Nijhoff te 's Gravenhage en was opgedragen aan de jonge Kroonprinses der Nederlanden Juliana. In het hoofdstuk "Landhuizen van Ambon" schrijft V.I. van de Wall: "Het voornaamste landhuis van den tegenwoordigen tijd is wel het buitenverblijf Katie-Katie aan de overzijde der stad gelegen. Met zijn fontein, verandahs en terrassen gelegen in de koele schaduw van dichte bosschen, die zich weerspiegelen in het heldere nat van de Binnenbaai, is dit landhuis inderdaad van ongemeene bekoring.

Maar het is niet alleen vermaard om den mooien aanleg en de idyllische plekjes, maar ook in de eerste plaats om de fraaie collecties Oud Chineesch porselein, oude meubelen en koperwerk, die het herbergt.

Met zeldzaam blauw en gekleurd porselein, ebbenhouten meubels uit den Compagnie's tijd, w.o. ledikanten, zitbanken, stoelen, tafels en lampen is het grootste gedeelte van dit lustverblijf gestoffeerd op een wijze, die niet alleen den kunstzin, maar ook groote liefde verraadt, waarmede al deze voorwerpen uit Ambon's verleden zijn tezamen gebracht. Het merkwaardige van deze verzameling is, dat er zich tal van kleine gebruiksvoorwerpen uit den Compagnie's tijd onder bevinden, die wellicht nergens anders meer worden aangetroffen.

Welke musea in Indië zullen Mevrouw van Aart niet het bezit benijden van lijfsieraden der Hollandsche vrouwen van de Compagnie: zoals oorhangers en ringen met ruwgeslepen gekleurde steenen bezet: van kunstig versierde snuif- en tabaksdoozen, van gouden en zilveren schoengespen, van keurig gesneden presenteerschaaltjes?

Een tabaksdoos heeft op het deksel een vermakelijk opschrift; daarop is gegraveerd een manspersoon temidden van leeuwen en andere monsters, verduidelijkt door dit randschrift:

Veel liever Wil Ick bij Leeuwen en bij Draaken

Als bij een Quade Vrou Mijn Rust en Woonplaats Maaken.

Sedert jaren heeft de eigenaresse Mevrouw de Wed. C. H. van Aart-Overdijk, de bekende collectioneuse, deze verzameling bijeen gebracht en gecompleteerd met het lofwaardige doel om voor Ambon te behouden, wat er nog te behouden valt. In deze tijden voorwaar geen overbodige zaak, nu landgenoot en vreemdeling zich haasten, bij wijze van souvenir al wat oud en mooi is uit de Molukken weg te sleepen, het op velerlei gebied toch reeds zoo geplunderde land......

Moge zij veel steun ondervinden bij haar zoo sympatiek streven".

Mevrouw van KLEYNTJES (Njonja dari Katé-Katé! In al haar boeken geeft Maria Dermoût de Nederlandse vertaling van Maleise woorden en gezegden, waardoor deze zo'n bijzondere bekoring krijgen) was verpersoonlijkt in de Oude Grootmoeder en in de kleindochter Felicia, die Mevrouw van Aart is in het boek van V.I. van de Wall.

Had zij werkelijk vier zusjes, die "alle vijf al gauw ieder een Beau hadden? Ach, wij waren alle vijf knappe, aardige meisjes en in een wip getrouwd en weg!"

Zij was de Oude Grootmoeder, die niet helemaal ingenomen was met de keuze van haar zoon. "Zij zou hun dochtertje niet eenmaal bij haar naam Felicia (dat is Geluk) noemen. Zij zei altijd-kleindochter- en van toen af aan -zoon en schoondochter- tegen de beide ouders; kleindochter en zoon waren vriendelijke woorden, schoondochter niet!"

En bij een heftige woordenwisseling over het al of niet restaureren van het buitenhuis zei zij: "het is hier zo ook al wel mooi, maar jij bent dom, schoondochter, oliedom...... geld moet er zijn om te betalen, maar geluk kan een mens er niet mee kopen, ongeluk er niet mee afkopen."

De zoon en schoondochter waren kort daarna met het kind Felicia naar Europa vertrokken......

En zij was Felicia, die terug kwam met haar zoontje Willem. Zij was Mevrouw van Kleyntjes, die in het boek haar jonge zoon verloor, toen hij op een patrouille in Ceram werd getroffen door een pijl van een Bergalfoer.

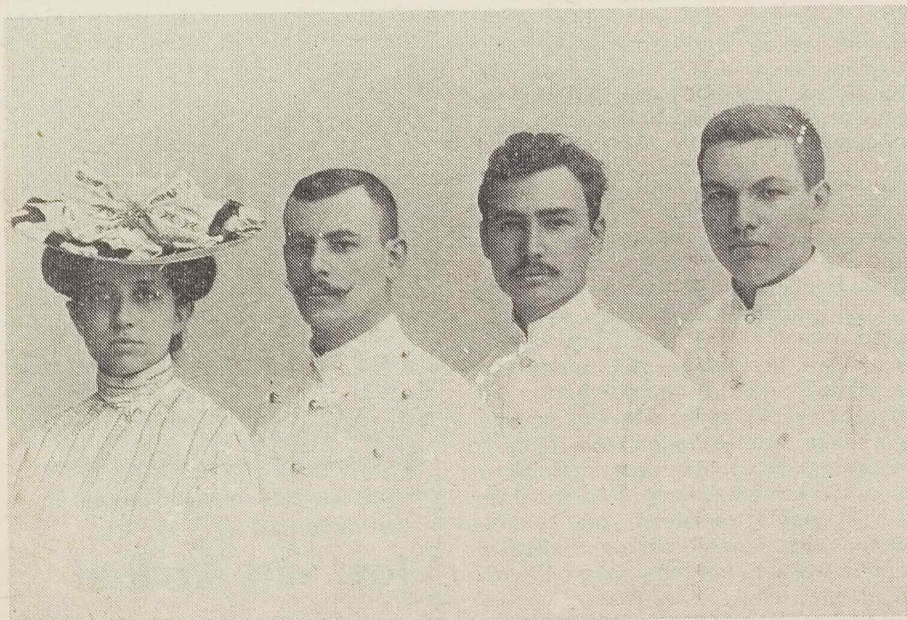
Zij was Mevrouw van Aart, die de huiskamer van het buitenhuis liet uitbouwen met een open boog en trappen naar een groot plat buiten, en die haar tochten over het eiland ging maken, overal heen.

Het huis op Katé-Katé raakte vol mooie dingen: grote rekken met borden aan de muren, famille verte, famille rose, gekleurde kommen en waterkannen, kristallen muurkandelaars, martafanen op de grond met draken en leeuwenkoppen en met de twee konijnen; zwarte gebeeldhouwde meubels of van dat roodachtig glanzende bloemendjatihout (djati-kembang!), ingelegd soms; koper en tin.

Deze prachtige collectie heeft Victor Ido van de Wall gezien en in zijn werk beschreven. Ook Maria Dermoût, die van 1910 tot 1913 in Ambon woonde, vertelt er van in haar boek.

Mevrouw van Aart overleed op 27 mei 1929. Een jaar later had de boedelbeschrijving plaats in bijzijn van haar jongere zonen Carel Johan Hendrik en Johannes Lambertus Adrianus.

Er waren drie percelen: het Hotel Esplanade of Hotel van Aart, een erf met een woning aan de Paradijsstraat en een perceel, bekend als "doesong Katti-Katti Ketjil gelegen in de afdeeling Amboina op 't schiereiland Hitoe".

Op de foto v.l.n.r.: Maria Suzanna Albertine van Aart-Boers, Cornelis van Aart, Carel Johan Hendrik van Aart, Johannes Lambertus Adrianus van Aart.

De verdieping van Hotel van Aart bij de achterpoort. Mevrouw van Aart tussen de gasten.

V. I. van de Wall schrijft "Katie-Katie" en mensen uit Ambon zeggen "Katé-Katé", hetgeen "klein" betekent.

De prachtige schelpen en schelpjes uit het "Rariteitenkastje van Himpies" met o.a. de Harpe Amoret, de parelmoeren Nautilus, het dubbele Venushartje en de grote appelbloezeme Tour de Bra waren in de boedelbeschrijving gewaardeerd op: 3 gulden.

Het porcelein en glaswerk op: 174 gulden. Er waren wel kasten vermeld en een schrijftafel, maar de prachtige bank: "Uit de collectie van Aaart-Overdijk" op Plaat 59 in Van de Wall's boek stond er niet bij.

Een jong meisje, Trudi van Dissel, werd in 1923 als onderwijzeres in Ambon geplaatst. Ook zij kende Mevrouw van Aart heel goed en werd vaak gastvrij ontvangen op Katé-Katé. Ook zij hoorde haar graag vertellen over allerlei gebeurtenissen uit haar veelbewogen leven.

Zoals het verhaal van de visser, die zijn netten had uitgelegd juist op de plaats, waar haar privé-prauw moest afvaren naar de "Thuyn" aan de Binnenbaai.

"Weet jij niet, dat dit mijn speciale plek is?" vroeg zij hem. "Jazeker, Njonja Besar" antwoordde hij en begon de netten bij elkaar te halen. "Onthoud het goed, man!" zei zij. Een week later kwam de visser bij haar en smeekte haar de harde woorden terug te nemen, hij had de hele week niets gevangen. Zij keek hem aan en zei: "goed!"

"Ik heb een "mulut panas", zei Mevrouw van Aart". "Wat ik soms in boosheid zeg, kan wel eens kwalijk uitkomen." Zij zag ook wel eens dingen.

In het boek vraagt Felicia aan haar Grootmoeder: "U ziet wel eens dingen, Grootma, is het niet?"

Zo waakte zij eens bij het bed van een stervende vriendin. Zij zag de deur opengaan en kleine kinderen kwamen binnen; zij gaven elkaar een hand en dansten in het rond. Eerst dacht zij, dat zij droomde en keerde voorzichtig haar hoofd naar haar slapende vriendin. Toen zij weer naar de kinderschaar keek, kraakte de stoel en weg waren de kinderen. Zij stond op, keek naar buiten door de open deur, maar zag niets dan een maanlichte tuin. Zij deed de deur dicht.

Dan het verhaal van de Bibi in Maria Dermoût's boek: deze had schelpensnoeren meegebracht, glanzend witte porcelana schelpen. Het jongetje Himpies had een paar snoeren uit de mand van de Bibi genomen en om gedaan, een snoer was een paar maal om zijn hals gewonden - een ander om zijn ene arm van onder tot boven, nog een ander hield hij in beide handen voor zich uit omhoog, het lange witte snoer hing in een boog tot bijna op de grond. Hij had alleen een wit hemd aan en een opgeknoopt wit broekje. Hij keek niet links of rechts, stond onbeweeglijk stil, met wijdopen ogen, angstig en tegelijk verrukt.

Aan de ene kant de donkere gebogen gestalte van de vreemde oude vrouw, di aldoor zachtjes zei: "mooi- mooi-mooi". Achter hem zijn donkere vriendje Domingoes in een donkerblauwe hansop, die toekeek en telkens riep :"Himpies, niet doen, niet doen".

Het waren schelpensnoeren, die de Bergalfoeren op Ceram omdeden, als zij op sneltocht gingen en achter een boom verscholen een pijl op hun slachtoffer afschoten.

De oude Grootmoeder was zeer boos op de Bibi, zij moest onmiddellijk weggaan en mocht nooit meer op Katé-Katé komen.

Jaren later werd de oudste zoon van Mevrouw van Aart op een patrouille in Ceram door de pijl van een Bergalfoer in de hals getroffen, hij stierf, toen zijn mannen hem op een draagbaar naar de bivak terug droegen.

Deze zoon Cornelis had zijn opleiding gehad op de K.M.A. in Breda en werd in 1903 als Tweede Luitenant van de Artillerie in Malang geplaatst. Hij was in Nederland getrouwd met Maria Suzanna Albertine Boers. In 1904 werd hun eerste dochtertje geboren Suzanna Caroline. Na de dood van haar man ging de jonge vrouw terug naar Holland, waar in 1909 het tweede dochtertje Cornelia Albertine geboren werd, dat nooit meer naar Indië is terug geweest.

Op een der grote foto's staat het kleine meisje Susanna Caroline bij haar Grootmoeder in de "Thuyn" Katé-Katé

aan de Binnenbaai.
Het laatste Hoofdstuk "Allerzielen".
Allerzielen, de 2e november, waarop de geliefde doden herdacht worden, men bloemen brengt op de graven of als die ver weg zijn, bloemen strooit op een viersprong.
Mevrouw van Kleyntjes zit in haar kleine rotanstoel op het strandje onder de plataanbomen in het maanlicht. Zij gedenkt de gestorvenen, vooral hen, die gewelddadig aan hun einde zijn gekomen. Zij gedenkt haar zoon. (en toch ben ik niet enkel en alleen vermoord, Moeder, ik ben ook gesneuveld.)
In gedachte praat zij met hen, ziet hen staan in haar voorkamer bij het Rariteitskastje van haar zoon. Dan trekken opeens in een visioen de gebeurtenissen uit haar jeugd en uit haar leven aan haar voorbij, leed en vreugde, tegenspoed en voorspoed, bitterheid en diep geluk. Zij hoort een stem, die langzaam zegt - de baai - de binnenbaai - je zult toch nooit - de binnenbaai vergeten - o, ziel - van - ?
Dat was de dodenzang, de dodenzang van de volkeren van de Molukse eilanden, met de honderd dingen uit het leven van de gestorvene, die zij aanroepen en die hij nooit moet vergeten. Maar dan is er in haar het weten, dat zij in het leven niet alleen is, maar slechts een schakel in de schepping, waarin mens en natuur één zijn en met hemel en aarde in eeuwigheid met elkaar verbonden blijven.
Het citaat vóór in het boek:

Wanneer de 'tienduizend dingen' gezien zijn in hun eenheid, keren wij terug tot het begin en blijven waar wij altijd geweest zijn.
Ts'ên Shên

In de "I Ching" staat bij het Hexogram Siên...... de Inwerking: Hemel en Aarde beinvloeden elkaar en de Tienduizend Dingen krijgen vorm en verschijning. De Geroepene kan de natuur van Hemel en Aarde en de Tienduizend Dingen onderkennen.
In de Natuur keert alles terug tot de Alles-omvattende Oorsprong. In de "Han Fei Tzû" staat:
"Tau" is de "Alles-omvattende Oorsprong", waardoor de Tienduizend Dingen zijn ontstaan. Voordat Hemel en Aarde er waren, was "Tau", de Tienduizend Dingen danken hun bestaan er aan. De Mysterieuze Macht is voor alle Dingen de Terugkeer.
En dit:
Therefore, if we can unite ourselves with the Universe to form one, if we attain this unity and identify ourselves with it, then since the Universe has no Beginning or End, so too shall we be without Beginning or End. Then Universe eternal and so are we.
Fung Yu-lan srhrijft in zijn "Basis of the Ch'an School": The Sage, the "Shêng Jên" has an all-embracing vision of all Things. His state of identification is called "Nirvana". "Nirvana" is the sphere in which lives the man who has acquired "Pryana" or Wisdom. Henri Borel schrijft:
Nirvana is niet te definiëren, omdat het iets is boven idee en vergelijking, het zou weer te geven zijn als de "Al-Ziel der Wereld", rustig en stil en eindeloos, waartoe alles terugkeert.
In "Wu Wei" schrijft Henri Borel, hoe de "Wijze van Shien Shan" tot hem zegt: "Gij zult in alles "Tao" zien, gij zult één zijn met al het bestaande en de gehele natuur als een goed vertrouwde, als een eigen zelf om U heen zien. En kalm aannemend de wisselingen van dag en nacht, van leven en dood, zult gij door deze wisselingen vanzelf heenglijdend, eenmaal binnengaan in "Tao", waar geen verandering meer is, en waaruit gij eens gekomen zijt."
Al deze citaten hebben dezelfde gedachte:
Wanneer de Tienduizend Dingen gezien zijn in hun Eenheid, keren wij terug tot het Begin.
Alleen de laatste woorden ontbreken: en blijven, waar wij altijd geweest zijn.
Alle navorsingen zijn tot nu toe vergeefs geweest, Sinologen in Nederland en Zürich schreven behulpzame, vriendelijke woorden, maar wisten het niet; ook de vertaalster van de boeken van Maria Dermoût niet. Evenmin de Uitgevers van de "Wisdom of the East" series in Londen, van "Springs of Chinese Wisdom" in Sankt Gallen en van Penguin Books Ltd in London.
Er leefde een dichter en essayist Ts'ên Shên, een toegewijde vriend van Li Po en Tu Fu. Onder Keizer Su Tsung werd hij gouverneur van Chia-Chou. Hij was geboortig uit Ho-nei en werd "Chen Shih" ongeveer tussen 742 en 756. Gedichten van hem zijn opgenomen in o.a. "The White Pony", in "Lyrik des Ostens" en in "Three Hundred Poems of the T'ang Dynasty".
Dit prachtige citaat, dat niemand meer kan vinden, heeft ergens gestaan. Maria Dermoût heeft het gelezen en als "troostend leidmotief" meegegeven aan het levensverhaal van deze boeiende, uitzonderlijke vrouw.
Mevrouw van Aart rust daar, net als Rumphius, die zij zo bewonderde, in de aarde van haar geliefde Ambon en om hen heen zijn de stralende zon over de smaragden eilanden, de glanzende maan over de baai en de zeeën rondom, de geur van de specerij-bomen in de warme lucht en de zachte, tedere melodie van de golfjes, die op het strand van de Binnenbaai uitvloeien.

Rosalie Grooss

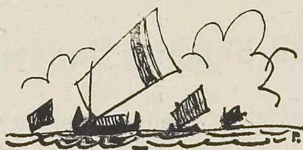

De "Thuyn" van Katé-Katé, uiterst rechts ziet men een deel van het landhuis. Aan het tafeltje Mevrouw van Aart met de kleine Suze.

De geschiedenis van de tolrechten van Indonesië (III)

In dit nummer vervolgen wij de serie over de geschiedenis van de tolrechten van Indonesië, waarvan de twee eerste delen verschenen in T.T. no. 7 en 9.

Was bij de vrede van Amiëns (25 maart 1802) het Bataafs Indië nog intact gebleven; na de inlijving bij het Franse keizerrijk (1810) volgde spoedig de bezetting van Java (1811) door de Engelsen.

Gedurende het Engelse tussenbestuur zagen niet minder dan vier tariefsherzieningen het licht. In 1813 werd het invoerrecht van 6% ad valorum dat tot dusverre vrij algemeen had gegolden, verhoogd tot 10% van de factuurwaarde. Aan de voor verschillende havens nog uit de Compagnies tijd stammende differentie der rechten kwam een einde; de rechten werden in het algemeen op gelijke voet gesteld. In 1815 deed het instituut der vlagrechten in de Indische politiek zijn intrede, hetgeen tot een aanzienlijke verhoging leidde van het tarief van 1813. Van goederen met Britse schepen aangevoerd zette men de factuurwaarde met 30% op, van goederen met vreemde bodems aangevoerd met 60%. Van de op die wijze berekende waarden bedroeg het inkomend recht 10%. Intussen was het zeker geworden dat Java aan Nederland zou worden teruggegeven met het oog waarop nog in 1815 de Nederlandse schepen voor de toepassing der vlagrechten met de Britse werden gelijkgesteld.

Vlak vóór de overgave van het eiland aan de Commissie-Generaal werd het invoerrecht van 10% tot 6% verlaagd (begin 1816). Hierbij was de wens de moeder van de gedachte. Engeland bedoelde nl. door deze tariefsverlaging Nederland zedelijk tot een bestendiging ervan te verplichten. Het Nederland van 1816 had echter een eigen industrie te verzorgen die in concurrentievermogen nog ver bij de Engelse ten achterstond. Na de uitvinding van het stoomwerktuig had in Engeland de textielindustrie een grote vlucht genomen. Aanvankelijk in mededinging van het Voor-Indische produkt der volksnijverheid, veroverden de Britse manufacturen geleidelijk de markten in het Oosten. Dit werkte er toe mede de reizen op Indië voor de Engelsen meer profitabel te maken, daar thans ook de uitreis geld in het laadje bracht. Laatstbedoelde bron van inkomsten moest Nederland nog ontberen, hetgeen zijn terugslag had op de mogelijkheid om t.a.v. exportprodukten de Britse concurrent op de Indische markt te kunnen overbieden.

De Indische tariefpolitiek van koning Willem I had ten doel de Nederlandse textielindustrie tot ontwikkeling te brengen, waardoor aan de Nederlandse handelsvloot een voldoende uitlading zou kunnen worden verzekerd. De zuidelijke Nederlanden (Gent, Lier, Kamerrijk, St. Nicolaas) boden voor zo'n ontwikkeling wel kansen. Onder het continentale stelsel van de grote keizer was de aldaar van ouds gewortelde textielnijverheid weer tot nieuwe bloei geraakt, waaraan echter een ontijdig einde kwam toen Frankrijk, binnen zijn oude grenzen teruggebracht (1814), zijn binnenlandse markten door zwaar beschermende toltarieven voor eigen nijverheid ging reserveren.

"Ter wegneming van allen twijfel" bepaalden de Commissarissen-Generaal over Nederlands-Indië met ingang van 1 januari 1818 dat de inkomende rechten van door Nederlandse schepen aangebrachte goederen geheven zouden worden van hun factuurwaarde, verhoogd met 30%, terwijl deze verhoging 60% zou bedragen, indien de goederen door vreemde schepen werden aangebracht.

Vervolgens werd een "Reglement op het heffen der inkomende en uitgaande regten op Java en Madoera" vastgesteld en wel op grond van de overwogen noodzakelijkheid om "met behoud van het milde beginsel van vrijen handel voor alle volken op Indië, zodanige bepalingen te maken, welke, zonder die handel te belemmeren, echter aan den Nederlandschen handel en de Nederlandsche scheepvaart die voorrechten kunnen bezorgen, op welke zij in Nederlandsche bezittingen recht en aanspraak hebben."

In afwachting van een daarbij passend tarief werd voorlopig reeds bepaald, dat met ingang van 1 november 1818 alle invoerrechten zouden worden geheven van de factuurwaarde der goederen, verhoogd met 30%. Op basis van deze waarde zou van goederen met Nederlandse schepen aangevoerd 6%, met vreemde schepen uit Nederland uitgeklaard 9% en met vreemde schepen uit vreemde havens komende, 12% worden geheven. Alsmede werd gestipuleerd dat voor alle niet uitdrukkelijk vrijgestelde goederen (zoals: gemunt goud en zilver, zout, juwelen en edelgesteenten, bagage van passagiers etc.) uitvoerrechten verschuldigd waren en wel, in afwachting der tot stand te komen tarieven, op basis der marktwaarde. Overigens werd het uitvoerrecht op dezelfde voet als het invoerrecht gesteld en dienovereenkomstig naar vlag en bestemming gedifferentieerd.

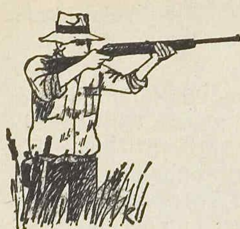
Toch achtte het moederland de protectie nog niet voldoende. Bij Koninklijk besluit van 25 april 1819 werd bepaald dat de voortbrengselen van de Nederlandse grond en nijverheid, mits voorzien van certificaten van oorsprong, bij invoer op Java en Madoera vrij ten invoer zouden zijn toegelaten met uitzondering van levensmiddelen. In verband met laatstbedoelde bevoorrechting wist Nederland zich in Indië van 1/3 van de totale invoer te verzekeren, doch nog niet van 1/3 der totale scheepvaart.

Aangezien de Nederlandse katoennijverheid niet tegen de zware concurrentie van de hoger ontwikkelde Engelse textielindustrie opgewassen bleek, werd op 1 juli 1823 bepaald dat wollen en katoenen manufacturen, gefabriceerd in Amerika of Europa en komende uit vreemde landen beoosten de Kaap, een invoerrecht zouden betalen van 15%, indien aangevoerd met Nederlandse schepen, van 25% bij aanbrengst met vreemde schepen. Desondanks (1) gelukte het niet het Nederlandse aandeel hoger op te voeren. De invoer van verschillende wollen en katoenen stoffen uit Engeland ging nog zo ver boven de Nederlandse aanvoer uit (nl. *f* 3.093.018,— tegen *f* 192.282,—) dat de gouverneur-generaal reeds weer op 14 februari 1824 een nieuwe Publicatie uitvaardigde, waarbij "teneinde aan 's Konings heilzame bedoelingen de gewenste gevolgen te geven" werd voorgeschreven dat "alle goederen van wol of katoen in vreemde landen bewesten de Kaap de Goede Hoop vervaardigd en met vreemde dan wel met Nederlandsche schepen aangebracht wordende, aan inkomende regten zullen betalen, wanneer dezelve rechtstreeks van plaatsen bewesten de Kaap de Goede Hoop zullen worden aangevoerd, 25 ten honderd op de getaxeerde waarde, tijdens den invoer; en wanneer dezelve van eenige vreemde bezittingen beoosten de Kaap de Goede Hoop worden aangebracht 10 ten honderd daarboven, dan wel 35 ten honderd." De op Ned-Indië ingestelde Engelse scheepvaart werd nl. niet rechtstreeks van Londen of Liverpool uit, doch voornamelijk van Calcutta en Singapore uit gedreven.

W. Satijn (wordt vervolgd)

---

(1) Van Engelse zijde werd alles gedaan om het debiet van wollen en katoenen stoffen in Indonesië te behouden. Facturen werden beneden de kostprijs opgesteld, voor de Lord Mayor te Londen beëdigd en door de consul gelegaliseerd. Deze laatste gaf zelfs verlof tot het voeren van de Nederlandse vlag op een Engels schip namens een koopman te Antwerpen. Dat hierdoor tenslotte de bescherming van de Nederlandse nijverheid op een fictie moest uitlopen, valt niet te verwonderen.

HET GELUK VAN HET JAGEN

"De jacht behoort tot het zuiverste repertoire van het menselijk geluk".
JOSé ORTEGA Y GASSET

Priet-Praet Met Oud Sumatra Jagers (II)

Je moet tegenwoordig op Sumatra alvorens de vergunning tot jagen uitgereikt te krijgen eerst met goed gevolg een jachtexamen hebben afgelegd. Ik neem aan dat deze regeling voor geheel Indonesië geldt. Dit examen bestaat uit een practisch- en een theoretisch gedeelte.

De practijk.

De roos waarvan de middellijn redelijk groot is, moet door de buksschutter op een afstand van 50 meter, staande vrije hand, met drie patronen drie maal worden getroffen en op een afstand van 25 meter eveneens drie maal door de jager met het z.g. gladloop geweer. (kogel of lopers). Geen al te zware opgaven dus, maar je kunt op zo'n examen wel vermakelijke dingen beleven. Een zeer bekend jagersman, de heer H. zakte als de overbekende baksteen, omdat hij geen kans zag met z'n 8 x 57 Mauser het doel drie maal te raken. Maar je moet 'm op jacht het gedreven hert of zwijn zien schieten. Het wild kan niet zó hard wegrennen of het slaat met een kogel in het blad over de kop!
De heer de S. gepensioneerd douaneman doet alles heel bedaard (motto: kallem peh!) Hij opent rustig het slot van de oude dubbele 16, gluurt door de lopen of alles daar binnen wel okay is, schuift een Bougnet kogelpatroon in de rechter kamer, epauleert, mikt secuur en drukt langzaam door......... bengs! Raak! Drie maal bengs en drie maal midden in het doel. Hetgeen de examinator verbaasd doet uitroepen: "Adoeh, orang toea ini bisa nembak ja"! Cum laude! Waarom geen lopers gebruikt meneer de S? Is toch makkelijker?" "Mijn lopers nog maar weinig. Ik moet zuinig zijn. Met de Bougnettang ik giet zelf. Daarom ik beuk met kogels".
Het theoretische gedeelte is eigenlijk niet zo eenvoudig, maar de vragen zijn steeds dezelfde en aan ieder bekend. Zij kunnen dus van te voren worden geprepareerd. Hier volgen ze. De vertaling uit het Indonesisch werd verzorgd door mijn vriend Wim Joseph in Medan:

SCHRIFTELIJKE EXAMENOPGAVEN
d.d. 18-4-1973
(toegestane tijd: 2½ uur)

1. Verklaar de voornaamste punten van de Wet Tot Bescherming Van Wilde Dieren 1931 no. 134.
2. Hoeveel soorten wilde dieren worden beschermd door de Regerings Ordonnantie in Indonesia?
3. Hoeveel soorten wilde dieren worden beschermd in het gebied Noord-Sumatra?
4. Olifanten en tijgers zijn ingedeeld bij de wilde dieren die beschermd worden doch vaak schade veroorzaken aan het volk. Mag een olifant gedood worden indien hij duidelijk de bevolkingstuinen of ondernemingen vernield?
   Verklaar de procedure.
5. Artikel 3 punt 3 Beschermingswet voor Wilde Dieren 1931 no. 134 geeft de bevoegdheid aan het hoofd van de Politie om een jachtvergunning te verstrekken aan hen die zowel voor het practische als het theoretische deel van het examen zijn geslaagd.
   Kan het Hoofd van de Politie een jachtvergunning verstrekken t.a.v. neushoorn - siamang - orang-utang en olifanten?
6. Wat verstaat men onder jagen?
7. Indien u een lang- of licht vuurwapen bezit voorzien van een bezitsvergunning - mag u gaan jagen?
8. Waarom moet iemand die op vogels schiet ook over een jachtacte beschikken? Verklaar Uw mening hierover.
9. In welke gebiedsdelen is het verboden te jagen alhoewel men over een jachtacte beschikt?
10. Behalve lichamelijk en geestelijk gezond aan welke andere voorwaarden dient de jager nog meer te voldoen?
11. Een jager moet zowel een bewegend- als stilstaand doel kunnen raken. Langs welke weg kunt u deze eigenschappen onderhouden?
12. De geweerlopen worden in twee soorten verdeeld t.w. de glad- en de getrokken lopen. Verklaar van elke soort het nut.
13. De vizierinstelling bepaalt bij het schieten het trefpunt. Indien de kogel links van het mikpunt treft, wat doet u dan aan de vizierkorrel?
14. Wat is de juiste manier van het afdrukken?
15. Wat dient u zeker te weten t.a.v. de patroon die u gebruikt?
16. Wat is het gevolg van een patroon met een overmatige lading kruit?
17. Wat dient u zich in de eerste plaats te realiseren, alvorens u op het mikpunt schiet?
18. Welke straffen gelden voor jachtovertredingen?
19. Indien u over een speciale jachtvergunning beschikt voor rusakidangs napu's mag u dan het gehele jaar door jagen?
    En mag u schieten zoveel u wilt?
20. In het belang en veiligheid van de jagers zelf bestaan er tien geboden die u volgen moet. Welke zijn die?

Medan, 7 April 1973
Kepala Daerah Kepolisian II/S.U.
dto
Drs. U. E. Medellu

Ik wens u veel succes met uw examen en een goede jacht.

G. H. Bartman

DIERKUNDE

Het gelukkigste dier is de kat, want hoe ze ook wordt gegooid, zij komt altijd weer op haar pootjes terecht.

*

Het ongelukkigste dier is de spin, haar leven hangt voortdurend aan een zijden draadje.

*

Het luiste dier is het schaap, dat altijd onder de wol blijft.

*

Het vlugste dier daarentegen is de slak, die altijd ventre à terre gaat.

*

Het levenslustigste dier is de paling. Al snijdt je hem in twintig stukken, elk stuk blijft nog lustig leven.

*

Het muzikaalste dier is het paard; aan geen enkele strijkstok ontbreekt paardehaar.

*

Het rijkste dier is de hermelijn, die altijd het duurste bont draagt.

*

Het ijdelste dier is de haan, omdat hij altijd een kam bij zich draagt.

*

Het vervelendste dier is de schelvis, die voortdurend met schelvisogen zit te kijken zonder één stom woord te zeggen.

*

Het domste dier is en blijft de ezel, want het beest kent alleen twee letters van het alphabet, de a en de i, en dan nog in verkeerde volgorde.

*

Het langste dier is de leeuw, die is een el langer dan een eeuw.

*

Het zwaarste dier is de koe, want er zijn vier koevoeten nodig om haar in beweging te krijgen.

*

Het gezelligste dier is de vlo, want hij zoekt altijd de mensen op.

*

Het bontste dier is de papegaai, met haar lappendeken om.

*

Het trotste en parmantigste dier is de pauw, maar hij moet zijn bekje niet roeren.

Maasje voor maasje

In de Tong Tong van 15 Februari plaatsten wij "Twee Brieven" van een 80-jarige eenzame abonnee in moeilijkheden, die na één briefje naar Tong Tong en één telefoontje van ons naar een abonnee DIRECT geholpen werd. In dat bericht slaakten we de verzuchting: kon Tong Tong maar een **Net van Hulp** leggen over heel Nederland! Wel, zoals Steurtjes vroeger zouden zeggen: "Noh niet wat-wat, koh al di-wat wat ké!" Nog voor we ons konden afvragen wat we eraan konden doen, was er al hulp gestart! In de eerste week werden al 35 aanbiedingen van hulp ontvangen. NU gaan we organiseren! Maar intussen: erg veel dank, tong tongers! En als altijd: poekoel teroes!

Boekbespreking

INDISCH-NEDERLANDSE SCHRIJVERS

In 1960 verscheen bij Querido een bloemlezing uit de Indische letterkunde van 1935 tot dat jaar, samengesteld door die onvolprezen hoeder van de indische cultuur, Rob Nieuwenhuis. Nu is in twee deeltjes een nieuwe druk verschenen van dit boekje, evenals de eerste uitgave in de Salamanderreeks. Men neme deze mededeling met een korreltje zout: de nieuwe druk wijkt in vele opzichten af van de eerste. In de veertien jaar die zijn verlopen heeft de samensteller zijn keus verfijnd. Enige auteurs zijn uit de bloemlezing verdwenen. Onder hen: Tjalie Robinson, alias Vincent Mahieu, onze lezers welbekend. Het is niet zo, dat Nieuwenhuys' waardering voor deze echt-indische schrijver is verminderd, maar Tjalie schreef de uitgever, dat "hij zich uit de literatuur teruggetrokken had" en voor geen enkele bloemlezing meer werk wilde afstaan. Nieuwenhuys vermeldt dit "tot zijn grote spijt", want "Tjalie hoort er vanzelfsprekend bij als een van de beste indische schrijvers". Dat ik die spijt deel behoef ik nauwelijks te zeggen.
De nieuwe bloemlezing valt dus uiteen in twee deeltjes: "Het laat je niet los", ruwweg verhalen uit de periode 1935-1942 en "Om nooit te vergeten" uit de jaren na de oorlog. Zij zijn als het ware een illustratie van het standaardwerk over de indisch-nederlandse literatuur "Oost-Indische spiegel" van Nieuwenhuys, dat onlangs verscheen. De Salamander-boekjes zijn in vergelijking tot wat tegenwoordig goede boeken kosten spotgoedkoop: *f* 4,25 per deeltje. Verkrijgbaar bij de boekhandel Tong Tong.

J.H.R.

"Het laat je niet los" Mensen en landschappen *f* 4,25, porto 90 ct.
"Om nooit te vergeten" Bezetting en revolutie *f* 4,25, porto 90 ct.

Welke kans geeft u de roos om te ontluiken

In het maartnummer van het blad Terre des Hommes, dat eenmaal per kwartaal verschijnt, heeft o.a. een heel boeiend artikel gestaan over het werk onder de daklozen van Jakarta. Het vertelt over de overbevolking van Java, waardoor het aantal werklozen toeneemt, terwijl de kans om werk te vinden steeds kleiner wordt. Mensen uit de dessa's komen in grote getale naar de stad, (soms liggende op treinen, om geen geld aan vervoer te hoeven uitgeven) denkende hier beter aan de slag te kunnen. Maar de teleurstelling volgt al gauw, want ze merken, dat het ook in de stad haast ondoenlijk is om werk- en woongelegenheid te vinden.

Deze mensen groepen tezamen en leven van wat er op straat gevonden wordt: sigarettenpeukjes, blikjes, papier, enz. In Jakarta zijn ruim 80.000 van deze galandangans: daklozen en zwervers. Ze slapen op de trottoirs, onder viaducten en bruggen, en bouwen hun eigen beschutte plekjes met gevonden materiaal, bijv. van bamboestokken, karton en plastic.

Door deze werkloosheid, waardoor weer honger op de ergste manier ontstaat, is ook de medische nood in deze zwerverskampen heel groot. Een stichting "Rosa Vernans" (Ontluikende Roos), probeert zoveel mogelijk te helpen.

In dit team werkt de Nederlandse verpleegster Rina Ruigrok met een team Indonesische studenten. Zij zijn idealisten en kennen de stad door en door. Met hun rijdende poli-kliniek (van de Memisa gekregen) bezoeken zij de kampen van toekomstige transmigranten. Het duurt soms jaren voor de zwervers zich melden bij het gouvernement om te transmigreren. Na 5 of 6 maanden kamp vertrekken ze naar transmigratieprojecten op Sumatra, Kalimanten of Sulawesi.

De tijd die over is wordt besteed aan de daklozen op trottoirs en onder de bruggen en naar die plaatsen waar de meeste zieken zijn. Die niet ter plaatse geholpen kunnen worden gaan naar het algemene ziekenhuis, de stervenden naar Tjengkareng.
Natuurlijk hoopt men een centrum te kunnen maken waar de mensen ondergebracht en geholpen kunnen worden. Er is grote behoefte aan KLEDING. Gedragen kleding in alle maten en soorten zijn welkom. Van Church World Service wordt maandelijks wat bulgur en sojameel verstrekt, maar U begrijpt dat dit niet genoeg is om de grote nood te lenigen.
"Ik zou het geweldig vinden," zei zuster Ruigrok als er misschien groepen zouden zijn die door adoptie of op een andere manier onze daklozen zouden kunnen helpen."

Natuurlijk is geld het allernoodzakelijkste. Mocht U wat overhebben voor het werk van Rosa Vernans, niet alleen het geld, maar ook de moeite om het via de Bank over te maken, hier is het adres en bankrekening nummer:

Sr. Rina Ruigrok, Yayasan Rosa Vernans, Alg. Bank Nederland nr. 21441, jl. Ir. H. Juanda 23, Jakarta.

Het adres voor kleren en andere goederen: Kramat VII-34, Jakarta, Indonesia.

Alvast dank namens velen!

Mieke den Ouden-Hille

Rond en om de Ciaterstelling

Naar aanleiding van het verslag in ons nummer van 1 februari over de laatste dagen en de heldendood van Kolonel De Veer in de Ciaterstelling vroegen wij de Kolonel b.d. Brendgen, onze lezers welbekend, om een kort commentaar betreffende de laatste slag van het KNIL in de strijd tegen de Japanners.
De heer Brendgen - toen nog Kapitein Brendgen - heeft daar namelijk ook gevochten. Hier volgt zijn "napraatje". Dat er aan onze zijde fouten zijn gemaakt staat wel vast, maar eveneens staat het feit vast, dat ons leger het tegen de japanse overmacht nooit zou hebben kunnen houden. Het woord is thans aan Kolonel Brendgen.

Bij de opmars der Japanners door Azië was het opmerkelijk, dat zij hun landingen steeds in de nacht van Zaterdag op Zondag uitvoerden, en zij hierbij probeerden meteen een vliegveld in handen te krijgen.

Zie b.v. de landing op de Oostkust van Malakka, bij Kota Baru, waarbij het aan de kust gelegen vliegveld werd veroverd, vanwaaruit luchtsteun werd gegeven voor de daarop volgende aanval op Singapore en tevens twee Britse slagschepen werden uitgeschakeld.

In october 1941 verloor de Legercommandant generaal Berenschot het leven door een vliegtuigongeluk (sabotage of geen sabotage); dit was een stafofficier tevens K.N.I.L. troupier, zeer geliefd bij de troep en tevens oud-Marechaussée Atjeh.

De Ciater-stelling was een stelling ingericht door en bestemd voor het 2e Regt. Inf. n.l. Bat. 15 uit Bandung en Bat. 4 en 9 uit Cimahi, die het terrein aldaar door en door kenden en er verscheidene malen hadden geoefend.

Nu was het K.N.I.L. geen leger om in een stelling te gaan zitten; zijn acties zijn altijd offensief geweest. Uiteindelijk is er echter zo gemanoeuvreerd, dat het 4e Regt. Inf., aangetrokken uit Midden Java in de Ciater-stelling terecht kwam en het 2e Regt. Inf. de latere aanval op Kali Jali moest uitvoeren (via Purwakarta) uit W. richting op een tijdstip, dat de Japanners reeds volledig over het vliegveld beschikten.
De eerste berichten over de Japanse landing kwamen op 28 februari 1942 te 22.00 uur (Zaterdagavond); wij hoorden de alarm sirene in Bandung op dat moment en spoedden ons naar ons onderdeel, m.a.w. iedereen was klaar om uit te rukken. Om 3 uur 's ochtends (1 maart) volgde de landing bij Eretan Wetan, (Indramayu), hetgeen m.i. wees op Kali Jati. (Niet Ceribon, geen vliegveld, de Jap kwam ten slotte niet om tabak te halen).

De bruggen in de weg van Eretan naar K. Jati bleken niet vernield, er waren wel vernielingsploegen, maar men had deze weg als grens van twee ressorten aangegeven, zodat de ene vernielingsploeg dacht, dat de andere het wel zou doen.

Om 11 uur des ochtends (Zondagmorgen) gelukte het de vijand door een snelle gemotoriseerde opmars met enkele tanks K. Jali te bezetten, en werd de aldaar gelegerde bewakingscie verdreven, waardoor het belangrijke vliegveld in hun handen viel.

De eerste klap was dus door de Japanners gegeven en niet door het K.N.I.L.

M.i. was de concentratie van bijna alle beschikbare troepen op de Bandungse hoogvlakte minder juist; de laagvlakte (Pamanukan en Ciasemlanden) kon slechts bereikt worden door de moeilijke Ciater bergpas langs een vrij smalle weg.

Eerst 14.30 uur (Zondagmiddag half drie) rukte de Mob. Eenheid op bevel uit, hetgeen m.i. Zaterdagavond 11 uur had kunnen geschieden. Men had eerder van de M.E. een belangrijk onderdeel afgenomen n.l. een verkenningsafdeling bestaande uit op jeeps gemonteerde zware mitrailleurs, welke afdeling later zeer werd gemist.

Door de late afmars en het moeilijke traject kwam de gemotoriseerde colonne tegen zes uur des avonds op 10 km. afstand van Subang. Er moest in Tambakan worden overnacht en eerst de volgende morgen kon de aanval worden ingezet. (maandagmorgen). De Japanners hadden alle gelegenheid gekregen de Zuidrand van Subang te versterken, en alhoewel de eerste stoot van de vechtwagens toch nog als een verrassing kwam, liep de Cie Inf. vast in de links en rechts van de weg ge-

Deze foto verkozen wij voor het nummer van 15 augustus tot voorplaat van Tong Tong, omdat hij haast argeloos schuilging in een serie foto's van de omgeving van Bandung, door Rogier ook min of meer argeloos "geschoten" op een diensttripje naar de Priangan. Juist het feit dat het "zo'n saaie, nietszeggende foto" bovendien was, zoals wij zelf constateerden, werden we tegen wil en dank getroffen door een golf van ontroering toen we achter op de foto één woordje gekrabbeld zagen: Tjiater. En in die ontroering schreven we er een tekst bij met de titel "Lali djiwo" (vergeet mijn ziel).

Tja, want we zijn opgegroeid met de Slag bij Heiligerlee en de Slag bij Nieuwpoort, maar van het slagje, waardoor het Indische volkje in de Gordel van Smaragd ALLES verloor, de slag bij Tjiater, scheen niemand meer wat te willen weten.

Een hele tijd bleef het op een paar brieven na inderdaad stil na die voorplaat van 15 augustus, maar langzamerhand kwamen er brieven los en commentaren en persoonlijke bevindingen (het artikel hierbij is het tweede), waaruit toch wel steeds duidelijker bleek dat Tjiater bij oud EN JONG niet vergeten is. Ook al hebben wij er al zó lang in berust dat de "geestelijke littekens" al haast niet meer te zien zijn.

In deze correspondentie bleek echter iets, dat ons zeer verheugd heeft: dat er nog ongedacht veel mensen zijn die op hun eigen houtje en in alle stilte op diverse terreinen Indische gegevens verzamelen die zij van historisch belang achten. Dit toont een diepe tijdsbewustheid aan die van de vaak oppervlakkig genoemde Indischman erg meevalt. Want het is leuk en achtbaar om mee te doen met wat door iedereen belangrijk geacht wordt, b.v. Nederlandse historie, maar om te blijven houden van en te eren wat door de massa afgeschreven is, getuigt op zijn minst van menselijkheid en treffende dankbaarheid voor het mooie leven van onze ouders. Als er één devies is, dat het levenspatroon van de Indischman het diepst tekent, dan is het: "Vergeet NIET".

legen kampongs, waarbij de opmars bemoeilijkt werd door twee aangrenzende ravijnen (stelling was goed gekozen). In dit gebied ontstond een "close range" gevecht, waarbij een zware mitrailleur werd uitgeschakeld en een lichte mitrailleur en andere vuurwapens werden buitgemaakt, over en weer kwistig met handgranaten werd gegooid en de Jappen als appels uit de bomen vielen.
Dit kostte echter tijd en in Subang kreeg men gelegenheid zich te hergroeperen, en een tegenaanval uit te voeren.
Later bleek, dat op dezelfde morgen Bat. 5 (oorspr. uit Semarang) ook de opdracht gekregen had, Subang alweer uit Z. richting aan te vallen, en dit Bat. niet wist, dat de M.E. voor hen zat en dus met veiligheidmaatregelen Subang voorzichtig naderde, waardoor deze opmars onnodig vertraagd werd en de aanval eerst op dinsdagmorgen kon plaats vinden.
De Cdt. van Bat. 5 had voorgesteld Subang vanuit Westelijke richting aan te vallen, welk voorstel was verworpen.
Vanaf de driesprong nabij Segala Herang liep een voor auto's bereidbare ondernemingsweg door rubbertuinen naar Kali Jati.
M.i. moest in eerste instantie K. Jali als hoofdobject worden aangemerkt, en welke naderingsweg ware beter geweest dan deze ondernemingsweg door bedekt terrein, waar onze 24 lichte tanks op het vliegveld naar hartelust hadden kunnen manoeuvreren, en alzo de ingebruikname van dit vliegveld hadden verhinderd of vertraagd. Het 2e Reg. Inf. hetwelk op 3 maart (dinsdag) nu K. Jati vanuit W. richting moest aanvallen door open terrein (vanuit Purwakarta) werd nu onophoudelijk bestookt door vliegtuigen, welke opstegen te K. Jati, terwijl ook de Ciaterstelling geregeld gebombardeerd en gemitrailleerd werd.
Door de troep zijn zeker individueel uitzonderlijke staaltjes van moed, beleid en trouw verricht, maar het K.N.I.L. als eenheid heeft zich niet kunnen onderscheiden.
Maar welk mens is zonder fouten en wie geeft ons het recht anderen te beoordelen?
Mijn algemene conclusie is wel, dat wij zeker deze oorlog tegen Japan niet hadden kunnen winnen, maar niet gebruik hebben gemaakt van de specifieke eigenschappen van het K.N.I.L. als geheel (snelle opmars, aanval uit niet verwachte richting, verrassing) en aldus verzuimd hebben de Japanners een gevoelige klap toe te brengen, hetgeen wij tijdens de krijgsgevangenschap wel hebben kunnen merken.

J. H. J. Brendgen

"Djoerang"

NOG EEN "GEHEIM VAN DE INDO-DETECTIVE"

Pas wie bij Tong Tong werkt, heeft er enig idee van hoe enorm veel in alle kringen in dit volk nog regelmatig gevraagd wordt naar informaties over Nederlands Indië of Indonesië. Over de meest uiteenlopende onderwerpen. Vaak belt men de Indon. ambassade op, die weer verder verwijst naar ons. Er is b.v. enorm veel vraag naar kaarten of plattegronden van Indonesië, die gewoonweg niet bestaan en niet gemaakt worden ook. Heel vaak kunnen wij dan nog komen aandraven met een oude atlas of kaartfragment, waar de gelukkigen mee in de wolken zijn. Zo ook met menig oud boek of handleidinkje.
En in ontelbaar gewoonweg "onzinnige" problemen weten alleen wij "De Oplossing van het Mysterie". Zo werden wij opgebeld uit het oosten des lands door iemand die tot zaken moest komen met een meneer die in een huis woonde dat "djoerang" heette. Wat moest hij nu aan met een persoon die achter zo'n raar woord schuil ging! Wat verborg die naam eigenlijk?
"Dat woord", zeiden wij, "betekent gewoon ravijn." "Jawel meneer, dat zeiden ze me op de ambassade ook al en het staat zo in het woordenboek. Maar waarom noemt iemand hier in Holland waar geen ravijnen bestaan z'n huis Ravijn? Dat wisten ze me nergens te vertellen tot iemand me Tong Tong aanried. Weet U het?"
"De meneer van wie dat huis is", zeiden we, "is beslist koffie of theeplanter geweest."
"Ja werachtig! Hoe raadt U het?"
"Mijnheer", zeiden we verder, "koffie- of theeplantages zijn in de bergen. Waar bergen zijn, zijn toppen en ravijnen. De ondernemingen liggen altijd op mooie plateau's, waar de tuinen op aangelegd zijn. Net zo ver tot je aan zo'n diep ravijn komt. Die ravijnen of djoerangs zijn dus min of meer de natuurlijke begrenzingen van in cultuur gebrachte gronden. Zelf woeste en onbruikbare grond zogezegd."
"Maar neem me nu niet kwalijk, mijnheer", zei stomverbaasd de andere mijnheer, "wie noemt dan een riante Hollandse villa in een schilderachtige forenzenstreek Djoerang?!?"
En ik weer, "dat verraadt juist de échte planter met begrip en liefde voor land en natuur! Want weet U: ook al werd die planter nóg zo belangrijk door die mooie, keurig aangelegde tuinen, diep in zijn hart (als het een echte Man was) hield hij het meest van die ruige, ontoegankelijke en zelfs vaak gevaarlijke djoerangs, die **eigenlijk,** mijnheer, een stukje oer-natuur gebleven zijn, een stukje **Paradijs.** Weet U, mijnheer, niet een stukje Vondelpark of zo, maar een stukje écht paradijs van drie miljoen jaar geleden. Op zijn onderneming waren tennisbanen en mussen, maar in die djoerang waren de tjoetjarawa en de doetdoet, de rangkok en de pergem ......pardon"
"Nee, ik begrijp U, ik begrijp U" prevelde de meneer.
"En niet alleen de zeldzame vogels, meneer", ging ik verder, nu niet meer te remmen, "maar ook de king-cobra, de tijger en de biroeang, dat is De Dood "sans phrase", mijnheer. Maar in die djoerang was hij oer- en eeuwig **mens.** Geen meneer. Hij was een brokje natuur als een plant of een dier en hij was intens zuiver en gelukkig. Hij kon één seconde stilstaan en naar een smaragdgroene reuzenspin kijken, deinend op een web van duizend-en-één parels, en hij stond ademloos en als een beeld van Angkor Vath. En als hij weer verder liep, was het alsof hij als Rip van Winkle honderd jaar stilgestaan had.
"En toen die mijnheer in Holland terugkwam in alle luxe en geborgenheid die een mens maar wensen kon - en hij zocht een naam voor het huis waarin hij weer zorgeloos gelukkig kon zijn, toen wist hij dat er geen andere naam beter kon zijn dan Djoerang. Dat is het, mijnheer."
"Mijnheer Robinson, ik dank U heel bijzonder. Ik begrijp het door en door. Mag ik U nogmaals recht hartelijk danken?"
"Tot Uw dienst, mijnheer. Tot Uw dienst."

T.R.

P.S. Zo ongevéér sprak ik, terwijl duizenden gedachten en beelden uit "mijn" djoerangs door mijn hoofd flitsten. De vraag overviel me ook zó plotseling achter mijn typmachine en ik heb geloof ik alleen maar gestameld ......maar de vreemde meneer met zijn telefoontje wordt nog steeds bedankt ......

Aantekeningen van een "Birdwatcher" in Australie

In Tong Tong Nr. 9 van 15 November l.l. werd onder het ingezonden stuk "Totok en nog wat over Java vogels" (noot van de Red.) gevraagd om meer opstellen over dieren en stuur ik jullie onderstaand artikel; misschien vinden jullie het goed genoeg voor plaatsing in ons lijfblad. Tevens sluit ik een foto in van één van de frogmouths of kikkerbekvogels in onze assemboom, die ik met veel moeite heb kunnen nemen (zie mijn beschrijving van dit dier).

Grete Verhey.

Met grote belangstelling volg ik de ingezonden stukjes, geschreven door o.a. Hr. Maurenbrecher, betreffende de vogels van Java. Verschillende van de door hem beschreven ijsvogelsoorten, zoals de Alcedo m. meninting en de Alcedo caerulescens komen hier in tropisch Noord-Queensland ook voor en onze welbekende Australische lachvogel, de Kookaburra (Dacelo gigas) behoort tot dezelfde soort. Deze lachvogels leven in familie-verband, vaak zitten er een stelletje bij elkaar; grappige dieren zijn het om te zien. Ze zijn vrij plomp gebouwd, hoogte ongeveer 45 cm., hebben een grote kop en een sterke snavel. Zodra er één begint te lachen, vallen de anderen in en dan schateren ze het uit dat het horen ervan op je eigen lachspieren gaat werken. De kop gaat dan achterover, snavel in de lucht en met hun staart slaan ze de maat, tenminste daar lijkt het op. Dan nog even nagrinneken en dan vliegen ze verder. Zij voeden zich met muizen, slangen en grote insecten, soms ook wel met jonge vogels, wat ik persoonlijk minder leuk vind.

En dan nog even over een prachtexemplaar, ook behorende tot de ijsvogels of de z.g. "Kingfishers", zoals ze hier genoemd worden. Het is de white-tailed kingfisher (tanysiptera sylvia). Deze vogel wordt ongeveer 30 cm. groot, is van boven schitterend hardblauw gekleurd, met een kaneelkleurige borst en oranje-rode poten.

Ook de snavel is opvallend oranjerood gekleurd, maar het mooiste vind ik de staart. Van de tien gekleurde staartveren zijn de middelste twee wit en heel lang en smal en als ze vliegen lijken het net twee lange, wapperende zijden linten die in de staart gestoken zijn. Elk jaar omstreeks October zie ik ze hier weer in ons regenwoud terugkomen uit Nieuw-Guinea en begint de broedperiode. Zij maken hun nesten in termietenheuvels, vrij laag bij de grond. Het zijn schuwe vogels maar met mijn verrekijker kan ik ze toch duidelijk waarnemen.

De kikkerbekvogel of Papuan frogmouth

Kikkerbekvogels.

Momenteel wonen er in onze assemboom twee hele lelijke, maar heel lieve vogels waar ik graag naar kijk, juist omdat ze zo lelijk zijn. Dit paar, een mannetje en wijfje, komt ook uit Nieuw-Guinea maar is hier nu al twee jaren. Het zijn twee kikkerbekvogels of de Papuan frogmouth (podargus papuensis), te onderscheiden van de andere soortgenoten door hun rode ogen. Het zijn nachtvogels, vrij groot, ongeveer 50 cm. met een kop waar je werkelijk even van schrikt als je ze voor het eerst ziet. Overdag slapen ze, dicht tegen elkaar aangedrukt, maar tegen zonsondergang worden ze wakker. Dan beginnen zij hun veertjes uit te schudden en weer netjes over elkaar te schikken, strekken langzaam hun vleugels uit, daarna eerst de ene stijfgeworden poot, dan de andere, kijken nog even om zich heen en ineens laten zij zich als het ware van hun tak vallen, slaan hun grote brede vleugels uit en beginnen hun nachtvlucht. Wel drie of vier keer cirkelen ze laag over ons huis heen, grote schaduwen vallen over het gazon en weg zijn ze. Als ik heel vroeg in de morgen buiten kom, zitten ze er al weer, roerloos tegen elkaar in diepe rust. Merkwaardig gevormde vogels met hun spookachtig uiterlijk.

Een voorbeeld van ouderliefde heb ik waargenomen bij één van de nectar-etende vogels, in de volksmond de leernek-vogel genoemd (philemon-corniculatus), groot circa 30 cm. met een volkomen kale nek waar geen veertje op te vinden is en dat zich zelfs voortzet tot het achterste gedeelte van de kop. De "leatherneck" heeft een forse, gebogen snavel, is licht- tot donkergrijs gekleurd en maakt de gekste roepgeluiden die moeilijk onder woorden te brengen zijn. Als onze spathodea-boom in bloei staat, zie ik ze bij bosjes neerstrijken en tijdens de broedperiode komen ze tot vlak bij het huis hun nesten bouwen. Iets heel moois hebben we eens meegemaakt. Vlak achter onze slaapkamer had een paartje hun nest gebouwd in een umbrella tree (brassaia actinophylla) en de eitjes waren uitgekomen. Wij slapen altijd met open deuren en ramen en speciaal in de broedtijd slaap ik heel licht, omdat wel eens boomslangen de jonge vogels uit de nesten halen en wij dan bij het minste piepgeluid naar buiten gaan, gewapend met een eveready, een groot kapmes en een ladder om te proberen de vogeltjes nog te redden. Op een kwade nacht werd ik wakker door geritsel in de bewuste boom en zag ik al gauw dat het nestje een eind naar beneden gezakt was, met de jonge diertjes er nog in, maar de moedervogel lag op de grond en was gewond. De belager was nergens te zien. We hebben alles binnengehaald en de volgende morgen het nestje plus inhoud weer in de boom teruggebracht, de moeder had het helaas niet overleefd. Al gauw zagen wij het mannetje aan komen vliegen, heel voorzichtig en schuw keek hij rond, zag toen de hongerige bekjes uit het nest steken, maar geen spoor van zijn vrouwtje. Wij zagen hem toen naar de spathodeaboom vliegen waar de andere soortgenoten aan het eten waren en voor zeker langer dan een half uur hoorden we de vogels tegen elkaar schreeuwen en zagen wij ze heen en weer vliegen. En toen opeens kwam het mannetje terug naar het nest en bracht een nieuwe moeder mee om zodoende samen verder voor de jongen te kunnen zorgen. Ik had nog nooit tevoren een dergelijk geval van ouderliefde gehoord of gelezen; de kleintjes, drie waren het er, zijn verder veilig en wel het nest uitgevlogen.

Tot besluit nog een grappig voorval dat mijn zuster die hier met haar man vlakbij woont, heeft meegemaakt. Met hun beiden zijn zij jaren geleden begonnen om de in de omgeving rondlopende casuarissen eten te geven in de tijd dat er in het bos weinig voor hen te vinden was, met het resultaat dat die dieren hun kamp niet ver bij het huis vandaan hebben opgeslagen en nu het hele jaar door gevoerd willen worden. Mijn zwager gaat geregeld bij de bananenboeren langs om overrijpe

pisangs op te halen of ook wel papajas en manggas en twee keer per dag zie je de ene casuaris na de andere, zo een vijf stuks momenteel, het erf op tippelen en met uitgestrekte nek het huis binnen gluren. Maar ze willen zich niet laten aanraken, wel nemen ze soms een pisang uit je hand aan. Deze casuaris-familie heeft de aandacht getrokken van fotografen en film-mensen die dan ook menig keertje gevraagd hebben of ze "shots" mochten nemen wat hun altijd toegestaan wordt. Op zekere dag zou een hier welbekende film-operateur een filmpje gaan maken van die dieren. Hij had alles netjes opgesteld, het wachten was op het verschijnen van de dieren uit het bos en mijn zuster moest hier en daar wat fruit tussen de struiken leggen, maar alsjeblieft niet te opvallend! Alles moest zo "natural" mogelijk gedaan worden, het huis mocht er ook niet op, alleen maar bush en mijn zuster moest natuurlijk ook bijtijds verdwijnen. Enfin, uren is zij bezig geweest om alles zo "natural" mogelijk te laten geschieden, de casuarissen kwamen inderdaad, ze werden gefilmd, bleven wat rondlopen en verdwenen toen het bos weer in. Opgelucht ging zij naar binnen en die mijnheer vroeg haar of hij in haar binnenkamer even zijn film mocht verwisselen voor een nieuwe. Toen hij weer buiten kwam, stond zijn gezicht bleek en stroef. Wat was er nl. gebeurd, of beter gezegd **niet** gebeurd? Hij had helemaal vergeten een film in zijn toestel te doen ! !

En zo is er nog zo heel veel waar te nemen over het leven der dieren om ons heen, vooral omdat wij het grote voorrecht genieten midden in de nog deels ongerepte natuur te wonen en ook zo heel veel houden van de flora en fauna van tropical North-Queensland.

Grete Verhey

DIERBARE HERINNERINGEN AAN DE "PENÈKÈR"

Aanleiding tot dit verhaal is de uitzending van "Weer of geen weer" van de VARA op zondagochtend door ons aller bekende Bert Garthof.

Gepasseerde zondag (27-1-'74) sprak hij over een te houden tentoonstelling van door krijgsgevangenen "gewrochte" artikelen. Voor degenen die zich voor deze tentoonstelling zouden interesseren gaf Garthof het adres op van dhr. P. M. Adriaanse, Cronenburg 134, Amsterdam - Buitenveldert. Misschien dat er onder onze ouwe "tawanans" nog mensen zijn die wat bezienswaardigheids gemaakt hebben om aan de jongere Indische generatie te tonen. Zo heb ik destijds een alom begeerde "aansteker" gemaakt van hout. En misschien is het verhaal ook nog wel leuk om in onze Tong Tong te plaatsen.

Een copie van deze brief stuur ik wel naar dhr. Adriaanse.

Hoewel de "aansteker" bepaald geen vinding van mezelf was, heb ik in het Jappenkamp, doordat ik in de gunstige omstandigheid verkeerde in een afdeling van het Tjihapit vrouwenkamp (Bandoeng) te zijn verzeild geraakt, een "apparaat" wat meer kunnen perfectioneren, dat ik in het 9e Bat. door een oudere man uit de hand heb zien maken practisch zonder gereedschap. Ik zou haast zeggen: "met bedreiging tot de doodstraf", was het streng verboden lucifers of aanstekers te bezitten. Niettemin werd er natuurlijk wel gerookt en soms zelfs in bijzijn van de Jappen.

Aanvankelijk brachten de aanstekers met salpeterkoord uitkomst, maar naarmate meer vrouwen werden opgesloten achter de bamboepagger werden er minder vuursteentjes en minder gele kolor voor pyama- en onderbroeken het kamp binnengesmokkeld.

Wel zag je hier en daar bij de mensen die bekende Soedanese tondeldozen, (penèkèr). Deze bestaan uit een klein lederen beursje waarin wat kawoel (van de arenpalm) en enkele steentjes. Aan dat beursje is een reep staal bevestigd waarmee je langs een scherpe kant van zo'n steen moet slaan waardoor vonken overspringen op de met de duimnagel vastgedrukte kawoel en dit dan moet gaan gloeien. Het is uiteraard een kwestie van goede oefening om niet op je duim te slaan hetgeen overdag zeker aan te leren is. Maar als je 's nachts niet kon slapen van de wandluizen of nog meer van heimwee naar vrouw en kinderen en je wilde dan een sigaretje opsteken om de ellende weg te roken dan werd het lastiger. Sloeg je in het donker niet op je duim dan was het wel je "slaapie" die bezwaar maakte tegen het tikkende lawaai en de in het donker extra oplichtende vonken, om nog maar te zwijgen van de soms in de nacht rondloerende Jap.

Dit bracht mij op het idee van de geruisloze en niet vonkende "aansteker". Een blokje rasamalahout van 2 x 3 x 11 cm was wel uit een gesloopte dorpel te zagen. In de lengte, doch wel uit het midden, heb ik in het blokje een niet doorlopend gat geboord waarin juist een koperen gordijnroede past, welke dienst moet doen als cilinder. De ronde houten "zuigerstang" heeft aan het ene einde een flinke knop om met de handpalm op te slaan en aan het andere einde een metalen huls met op het eind een uitholling met kruissnede voor de kawoel. In deze metalen huls is tevens een groef gedraaid waarin een lederen zuigertje van een versleten schoen past. Met wat kawoel in het kuiltje en een flinke klap op de knop zal door de hoge druk en dus ook de hoge temperatuur de kawoel gaan branden, als de zuiger er snel uit gehaald wordt. Even aanblazen en dan met een stalen peuter de brandende kawoel tegen je "sjekkie" van tembako molèk houden om je verdriet in rook te laten opgaan, zonder je slaapie tot last te zijn geweest en ook zonder dat je de aandacht trekt van de Jap. Want de hele handeling is practisch geruisloos en vonkloos.

Aangezien de "cilinder" uit het midden is geboord is er aan de andere kant van het blokje ruimte voor een laatje met schuifdeksel voor de kawoelreserve en even minder diep heb ik een klein kuiltje gemaakt voor wat gestold vet om de zuiger zo af en toe wat beter luchtdicht te kunnen maken. Tussen het laatje en de cilinder is nog juist ruimte voor een klein gaatje om de stalen peuter in op te bergen. Het geheel is dus toch nog vrij compact en niet eens zo zwaar.

Door het vele demonstreren voor mensen die denken dat ik een tweede Uri Geller zou zijn, ben ik helaas door mijn voorraadje kawoel heen en weet waarachtig niet hoe ik eraan moet komen. Merkwaardig genoeg overigens dat het niet lukt met watten of kapok.

WIE KAN MIJ AAN KAWOEL HELPEN? In Indonesië steekt tegenwoordig zelfs de Soendanese tani van Tjibêbêr zijn oedoed kawoeng al niet meer aan met zijn aloude tondeldoos, maar zijn lisong sigago met een gasaansteker. Wat wist je je in die armoe en ellende toch nog

lees verder pagina 16

Jakarta bouwt op

Wie zich het oude, gezellige maar wat dorpse Batavia van vóór de oorlog herinnert zal het nieuwe Jakarta - in het bijzonder dan de uitbreiding naar het zuiden, naar Kebayoran Baru met verbazing en ontzag gadeslaan. Zodra men het oude Koningsplein - nu Merdeka-plein - verlaat in zuidelijke richting begint het al. Torenhoge gebouwen, banken, hotels en kantoren verrijzen daar in een haast griezelige tegenstelling tot de gemoedelijke oude indische huizen.

Nu is men begonnen met de bouw van een kantoorflat waarin o.a. Antara zich gaat vestigen en die 19 verdiepingen hoog wordt. De afbeelding van deze reus ontlenen wij (met dank aan de redactie) aan Het Financieel Dagblad.

De bouw wordt gefinancierd door de Amsterdamse Beleggingsmaatschappij Pabema en Antara samen. De huidige behuizing van Antara is "klassiek" Indisch - tegenover het hoofdpostkantoor in primitieve ruimten. In die gezellig-rommelige oude buurt steekt alleen het oude Aneta-gebouw de vinger op. Wilt u nog cijfers over de nieuwe wolkenkrabber? De bouwkosten worden geraamd op US $ 10.5 miljoen; het gebouw zal 24.000 m² kantoorruimte tellen, er is een parkeerruimte voor 400 auto's. Zo krijgt Jakarta meer en meer het allure van de wereldstad, die het met zijn vijf miljoen inwoners als centrum van bestuur, handel en bedrijf, ook verdient!

(vervolg: "Dierbare herinnering aan de "Penèker")

gelukkig met een kleinigheid aan comfort en hulp aan mede-tawanans. In deze wereld van welvaart noemt men dat "sentimenteel".

Bij mijn vlucht uit het Jappenkamp direct na de bevrijding heb ik als aandenken ook nog een aluminium mok mee kunnen slepen. Op één van onze corvée's heb ik uit een Amerikaanse veldkeuken een aluminium plaat weten te slopen. De Struyswijkers hadden bij de overplaatsing naar Bandoeng helemaal niets mogen meenemen aan eet- en drinkgerei. Dus die gegapte plaat was prachtig materiaal om daar een mooie drink- en eetmok van te maken. Compleet met vignet, plaatsen en datum en last but not least mijn tawanannummer gegrafeerd staat de mok nog in de kast als aandenken aan de tijd dat de tawanans onder elkaar het heel wat beter met elkaar konden vinden en er heel wat meer vriendschap was onder de mensen dan in deze welvaartwereld. Met vriendelijke groeten en allen het allerbeste toegewenst door,

E. C. C. Barnaart

Noot 1. Wij hopen dat er onder onze Indonesische lezers één mag zijn, die een dot kawoel opstuurt naar dih Barnaart, Joppelaan 37 a, Gorssel, Nederland, waarvoor mede namens de redactie zeer veel dank. Sekian.

Noot 2. In krijgsgevangenschap zijn meer uiterst vernuftige gebruiksvoorwerpen en toestellen uitgedacht en gefabriceerd. Wie kan zich nog andere "brainwave's" herinneren?

Klein, net hotel, ruime kamers, eigen mandikakamer en W.C., rustig gelegen *f* 30,— p. nacht + ontbijt. Dichtbij 't Centrum. Fam. Soemarjono, Jl. Modjopaït 2, Malang.

Juwelier Tan

Fahrenheitstraat 608, Den Haag, Tel. 070 - 65 76 65 (voorheen Surabaya)

's Maandags gesloten.

EXOTISCHE SIERADEN VAN 22 krt. INDISCH GOUD

eigen import

Grote keuze halskettingen, ringen, armbanden, broches, oorclips en -hangers.
Onze specialiteit is: Briljanten
Ook uitvoering van eigen ontwerpen - reparaties

Nieuwe voorraad en nieuwe modellen ontvangen.

1ste PASAR MALAM BERGEN OP ZOOM 1974

In de Stoelemathal te Bergen op Zoom organiseert het Comité 1ste Pasar Malam B.o.Z. 1974 een pasar malam op vrijdag 29 maart 's avonds en zaterdag 30 maart 's middags en 's avonds. Entreeprijzen *f* 3,— p.p. en *f* 1,— p.k. Voorverkoop bij de V.V.V. te Bergen op Zoom.
In de kramen verkoopt men kikkerbilletjes en saté, ijs shanghai, ijs poeter en pisang goréng, ook kleding, batik coupons, kunstnijverheid, tropische groenten en vruchten, ceramiek, snuisterijen en meer.
Andere attracties: een bar, loterij, de 77 jarige knipkunstenaar Evert Root uit Amsterdam met demonstratie en verkoop, Ton Kuylen uit Woensdrecht van de S.N.V. zojuist teruggekeerd uit Tanzania, met spreekbeurt en informatie, poppekast voor de jongsten afgewisseld met ballet op zaterdagmiddag, een slangen bezweerder, modeshow, hofdansen, krontjong ensemble, hawaimuziek en nog enkele attracties.
Het comité stelt zich ten doel: introductie van een Pasar Malam of Oosterse Jaarmarkt in Bergen op Zoom en continuering daarvan bij gebleken belangstelling.
Inl.: Secretariaat, Grote Beerstraat 1, Bergen op Zoom. tel. 01640 - 3 57 89.

MAN CAN NOT OUTRUN HIS FATE

(oud Hindoes spreekwoord)

*

THE PRICE OF LIBERTY IS ETERNAL VIGILANCE

(Thomas Jefferson)

KWALITEIT EN LAGERE PRIJS ZEGEVIEREN ALTIJD ! ! !

Onze ketjap **"HET ZWARTE VEULEN"** is en blijft Uw terechte keuze.

Kwaliteit: er bestaat geen betere.

Prijs: 20% lager dan elk ander import merk.
Verkrijgbaar in manis, sedeng en asin, 330 cc en 660 cc.

Importeur: **AMBOINA B.V.**
(voor alle rijsttafelartikelen)
Johan van Oldenbarneveltlaan 110
ZEIST. Tel.: 03404 - 17649 en 20070

Levering: **via de detailhandel.**

BATIKTENTOONSTELLING STICHTING A.B.A.L.

Tot en met 3 maart a.s. kan men de batiktentoonstelling bezoeken die wordt georganiseerd door de pas in het leven geroepen Stichting A.B.A.L. (Afzet Bevordering van Artikelen uit Landen in ontwikkeling).

De tentoonstelling vindt plaats in Café-Restaurant Het Drieluik, Kepplerstraat 59, Den Haag. De expositieuren zijn dagelijks van 15.00 tot 24.00 uur.

Het betreft een expositie van batiks, welke zijn gemaakt door de Savodaya Shramadana beweging in Ceylon.

Deze expositie vormt het eerste optreden naar buiten van de zojuist in het leven geroepen Stichting ABAL. De Stichting ABAL gaat consumptieartikelen, die door de lokale bevolking in de derde wereld vervaardigd zijn, hier in het westen op de markt brengen, waarbij het streven is een zo groot mogelijke opbrengst te bereiken voor de coöperaties en autochtone organisaties in de ontwikkelingslanden.

Heden overleed na een kortstondig ziekzijn, mijn beste man, onze vader, Grootvader en Overgrootvader

J. H. BOON VON OCHSSÉE

gepensioneerd Hoofdambtenaar van Politie van het voormalig Nederlands-Indië op de leeftijd van bijna 80 jaar.

Rijswijk:
C. C. Boon von Ochssée-le Rütte
New Zealand: Fam.
M. C. Boon von Ochssée-Henneveld
Hilversum: Fam.
J. G. Boon von Ochssée-Scheffer
Wageningen:
E. L. Boon von Ochssée
U.S.A.: Fam.
E. P. W. Boon von Ochssée-van Mill
Rijswijk: Fam. W. M. Boon von Ochssée-van Balgooy
en verdere familie.

Rijswijk (Z.H.), 8 februari 1974.

Bejaarden Centrum "Steenvoorde", Flat 38, Gen. Spoorlaan 62, Rijswijk-Z.H.

Part. vraagt TE KOOP
Tijgerhuid
Crocodil
Zeeschildpad
o.i.d. voor
decoratie
Telefoon 02940 - 1 28 98

MIJN KORTE LEVEN OP BALI (II)

door LILIAN DUCELLE

Als U de situaties, de opvattingen en de beschrijvingen in dit opstel een beetje bedenkelijk vindt, bedenkt U dan dat alles zich afspeelde in 1949, een paar maanden voor Indonesië onafhankelijk werd. En wij AFhankelijk van ons eigen inzicht: blijven of niet blijven?

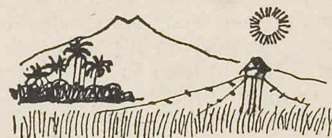

Een landje, een huis en een balé-balé met niets erop voor duizend pop

Vijf luxueuze dagen in het Bali Hotel, waarin ik met veel moeite de verleiding heb kunnen weerstaan om met de andere gasten mee te gaan op tochtjes en tripjes en dansvoorstellingen. De tijd voor kostbare pretjes is voor mij voorlopig voorbij. Alles, wat ik aan contanten heb, moet worden geinvesteerd in mijn toekomstig huisje. Hoe eenvoudig ook ik mij het leven buiten Java heb ingedacht, mijn voorgevoel zegt me, dat alle begin duur is en dat er heel wat komt kijken, zelfs voor de primitiefste huishouding.
Als ik nog denk aan die vijf dagen in het Bali Hotel! Den Pasar is stoffig en warm in deze tijd. De lemen muurtjes om de sanggars (kamponghuisjes) waren grauwer en lelijker dan ooit, bomen en struiken hingen zwaar en onherkenbaar van het stof en het leek, of de binnenweggetjes slechter dan ooit waren. Iedere dag was het Bali Hotel weer een verademing met zijn koele, frisse eetzaal en lobby, zijn brandschone vloeren en zijn helderwitte boys.

Teruggaan naar Soerabaja, waar de H.O.S. me zal wachten? Waar ik opnieuw zal moeten leven tussen mensen, die het hebben over Nw-Guinea en het ideaal van wijde horizonten en ruisende klapperbomen en koele ochtendnevels, die over een ontwakend landschap hangen, maar die toch knus blijven zitten op hun Manila-rotanzitje bij de radio met P.C.J.-nieuws?
Het moet wel ergens in mijn horoscoop staan, dat 17 mijn geluksgetal is, want op 17 Augustus kwam ineens de Grote Gebeurtenis. Ik was die dag weer eens lusteloos in een karretje gestapt op zoek naar een huis. Geen leeg huis te bekennen, zelfs niet in de kampongs. Ik wierp af en toe wel eens een begerige blik op de koele en lege poera's (tempelcomplexen). Maar als gewoon sterveling moet je wel in een gewoon huis wonen en voor een gewoon huis betaal je in Den Pasar wel *f* 100,— huur! Ik had net prijzen horen noemen van *f* 1000,— sleutelgeld voor een paar lege kamers en toen ik de bewuste kamers bekeken had, stond ik op het punt naar de K.L.M. te gaan voor een retour-passage Soerabaja.

Maar op die 17e Augustus gebeurde het wonderlijke. Ik was een huis binnengelopen, waar een dame in de voorgalerij bezig was kisten dicht te timmeren. Ja, ze ging weg van Den Pasar, maar dit huisje was allang overgedaan. Bovendien huurde het voor *f* 125,—. Terwijl ze met me stond te praten, kwam een jonge Balinese binnen, een kennisje van de dame. Toen ze hoorde, dat ik een huis zocht, vroeg ze, of ik er niet voor voelde een huisje te kopen. Kopen? Ik dacht direct aan een minimumprijs van *f* 10.000,—. Neen, *f* 1000,—, maar, zei Madé R. en er was nog zo iets van twee bouw grond bij. In dezelfde dogcar reed ik met haar mee, om land en huis te bekijken.
Ik ben nogal vlug in mijn beslissingen, maar het besluit, dat ik op 17 Augustus nam, was wel het record. Een uur, nadat ik Madé R. ontmoet had, was ik huiseigenaresse. Ik voelde me erg opgelucht en wilde niet denken aan mijn totale ondeskundigheid op het gebied van huizen en grond. Is niet alles in het leven één grote gok en waarom zou mijn keuze nu verkeerd zijn?
Twee km. buiten de stad; geen waterleiding, geen electriciteit, geen transportmiddelen, dan zo eens in de twee uur een karretje of een opelette, die van Benoa afkomen.
Een huisje van bamboe, gedek en atap. Daaromheen honderden meters open veld, ruisende klapperbossen en golvende sawah's. Geen getoeter van auto's, geen gedaver van trucks, geen radiomuziek en nieuwsberichten.
Mijn nieuwe basis. Wat en hoe zal ik daarop kunnen bouwen?
Ik zou U heel graag een foto van mijn huisje willen laten zien, maar zo kan het ook wel. Heeft U een zoontje of dochtertje van zes jaar? Geef het kind een potlood en een stuk papier en zeg: Teken eens een huis. Nou, wat U dan op het papier ziet, zal een sprekende afbeelding zijn van mijn huis. Vier muren, niet al te recht en een dak, ook al niet met al te strakke lijn. Maar Uw kind zal bij het vooraanzicht raam en deur naast elkaar tekenen, dat is bij mijn huis een beetje anders; het raam zit wel aan de frontzijde, maar de huisdeur staat lekker opzij. En er is een waranda aan drie zijden van het huis. En op die waranda leef ik, zestien uren van de dag.
De koop van het huis was, zoals ik U zoëven vertelde, binnen een uur gesloten, maar de grond, waarop het huis stond en die er omheen was, gaf nog wel enige moeilijkheid. Het was n.l. Negara-grond en daar moest ik een speciale huurvergunning voor hebben.
Allereerst op audiëntie bij de Radja van Badung. Een stevig gebouwde man met haar tot op de schouders. Hij gunt me geen blik waardig want hij is bezig met de montage van een hoop ijzerwerk dat volgens de tolk die me binnenbrengt een nieuw model karabijn moet worden. Ik durf niet te vragen of de Radja erg goed is in het in elkaar zetten van schietapparaten, maar in mijn hart hoop ik dat hij het niet voor elkaar krijgt tot ik mijn vergunning heb. Je kunt nooit weten of hij me gevaarlijk gek vindt met dat huisje op het land.
Maar het valt erg mee. Zijn onverschilligheid blijft en het wordt een transactie van: verzoek voorlezen door de tolk, een korte hoofdknik van de Radja en een zucht van verlichting van ondergetekende.
Via de vestigingsraad krijg ik mijn vestigingsbewijs en binnen twee dagen ben ik ingezetene van Den Pasar. Denkt U alstublieft niet, dat het altijd zo gemakkelijk gaat. Als U genoegen kunt en wilt nemen met een huisje als het mijne, bovenomschreven, dan misschien wel. Op het contract staat bovendien, dat, indien de Negara de grond nodig heeft, ik met huis en al verdwijnen moet binnen een bepaalde termijn. Maar wie bij voorbaat aan zulke rampen gaat denken is een zielepoot, aan wie alle good luck verspild is.

Wat betreft het landje, waar ik het over had, daar heb ik nog een paar dagen voor moeten sjouwen. Het was nl. al verhuurd aan twee tani's die bij gebrek aan tijd om het te bewerken, het weer onderverhuurd hadden aan Madé R. Deze twee pachters nu, moest ik zien op te sporen, omdat ze de overdracht moesten tekenen. Als ik praat over "opsporen", dan overdrijf ik niet. Kent U de sawah's op Bali? Uitgestrekte groene, gele, bruine vakken met hier en daar het bewegende figuurtje van een tani.
"Kun je me zeggen, waar Pah S. is?" vraag ik aan een Balinese jongen uit dezelfde dessa.
De jongen verstaat alleen Balinees en het duurt een minuut of tien, voor ik via zijn moeder, via een buurman, via een broer van die buurman te horen

krijg, dat Pah S. op het veld is. Waar? Daar ergens. Dus trek ik moedig de sawah in. Langs glibberige dijkjes, want de rijst staat hier net onder water. Ik krijg hem te pakken, Pah S. Hij heeft een gezicht als van een Balinees beeldje. Hij schijnt reeds gehoord te hebben, wat de bedoeling is van het papier, dat ik hem voorhoud. Kan hij zijn handtekening zetten? Jawel, maar in Balinese karakters.

En met bemodderde vingers, midden in een modderige vlakte; tekent Pah S. met beverige krulletjes en haaltjes zijn handtekening. Ik geloof wel dat het een vreemd gezicht geweest moet zijn, wij zo daar in de sawah.

De tweede pachter krijg ik wonder boven wonder, ook tamelijk vlug te pakken. Maar Pah T. kan helemaal niet schrijven. Dus moeten we zijn duimafdruk hebben. Natuurlijk heb ik geen stempelkussen bij me, maar een vrouw is ook wel eens vindingrijk. Ik heb een goede kiss-proof lipstick bij de hand. Een beetje op een stukje papier gesmeerd, met een natte vinger wat uitgestreken en klaar is Kees. Het geeft prachtig duidelijk af. En nu ben ik dan met de officiële papieren klaar.

Dezelfde dag sjouw ik mijn koffers naar het huis; dezelfde nacht slaap ik op een balé-balé met niets er op. Zelfs geen tikar. Het is wel een beetje hard na het bed in Bali Hotel, maar dit is my very own balé-balé.

Toen ik midden in de nacht wakker werd, omdat ik het gevoel had, alsof mijn ribben overlangs waren gaan zitten, wat niet zo prettig is, heb ik maar gedacht, dat een mens aan alles went, behalve aan de ontploffing van de atoombom. En toen ben ik met overlangse ribben weer in slaap gesukkeld.

Lilian Ducelle

Weet je wel hoe je staat, Tjalie, en weet je hoe je kansen staan?

(Vraag uit een korte brief, die half waarschuwt, half taxeert.)

Ja, ik weet hoe ik sta: als een bokser in de ring. Onder felle lampen. Iedereen ziet mijn echte en vermeende fouten. Het publiek beoordeelt mij zoals zijn eigen karakter bepaalt. Tijdens het gevecht is geen gedachtenuitwisseling mogelijk. Mijn geschiktheid (of ongeschiktheid) bepaalt de duur en de uitslag van het gevecht.

*

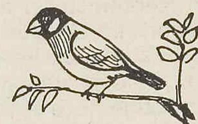
Tweede lezing: ik ben een rangrang (rode mier) in het labyrinth der witte mieren. Het Lot bracht mij daar. Ik kan niet meer terug. Dit termietennest is het beste nest van alle mierennesten. Er bestaan getuigenissen van vele soorten mieren in hun nesten, maar géén van mieren in "andermiersnesten". Toch zijn er in dat termietennest miljoenen lotgenoten in diverse kleuren. En mieren onder zulke omstandigheden bestaan sinds God's schepping. Het is dus een soort Lot. Maar waarom is het nog steeds een onbegrepen lot? En waarom wordt het ervaren als Vloek?

T.R.

WAAROM ?

Waarom geven wij eigenlijk niet het grootste deel van de Universiteitsbibliotheken over Indonesië (en soortgelijke instellingen, zoals b.v. het Tropenmuseum), of althans het grootste deel ervan, aan Indonesië (terug)? Het aantal Nederlanders dat er **actief** gebruik van maakt voor de opbouw en toekomst van Nederland en Europa kan alleen uitgedrukt worden in verwaarloosbare percentages. Maar voor Indonesië zouden deze bibliotheken een cultuur-renaissance kunnen opwekken van machtige afmetingen.
Het zo de hand van een Volk over vier eeuwen heen naar de hand van een ander Volk kunnen zijn. Pas als U uitgebreid over alle vóórs **en ook tegens** vaak zou piekeren, zou U het zelfs als experiment, zelfs als geste, toejuichen als een DAAD van allure in deze wereld van woorden, woorden, woorden.
Nu zitten we alleen maar bovenop onze schatten als vette eunuchen op de kisten vol edelstenen van Duizend-en-één-Nacht.
Waar wachten wij op? Tot er een bedelende hand naar ons uitgestoken wordt? Of is ons bezit rechtvaardig, nuttig en goed?

EVEN TERUGKIJKEN

Na 3½ dag "ongemak" te ondervinden als gekidnapte vliegtuigpassagier en daarvoor *f* 3.000,— "schadevergoeding" te ontvangen met bovendien je bagage compleet terug, is toch heel wat voordeliger dan 3½ jaar Japans "krijgsgevangene" met verlies van geboorteland, huis en familieleden, vindt U niet?
Je moet wel hondsbrutaal als een Japanner zijn om een "mimaikin" te **eisen.** En de K.L.M. maar diep buigen voor zijn klandizie......

P. J. van der Horst

*

Gokudogo Hotel, 11 Dec. 1973. Beste Tjalie. Wat een mooi land is dit, en de mensen vriendelijk. Ben nu eindelijk eens in Japan zelf. Wat waren wij dom 30 jaar geleden toen achter de kawat op Java......

F. H. Donner - alias Lord Jim

Lezers nemen "Indonesië" onder de loupe

FOTOBOEK VALT DEERLIJK TEGEN

Nu er verder geen inzendingen meer binnenkomen op onze invitatie aan onze lezers om hun opinie over het fotoboek "Indonesië" in eigen, eerlijke, woorden "op te biechten", kunnen wij de prijsvraag (we hadden *f* 50,— beschikbaar gesteld voor de "raakste, geestigste, best gemotiveerde kritiek) afsluiten. De oogst aan geinteresseerden was klein. Slechts twaalf reacties op 300 verkochte exemplaren aan 6000 abonnees. Maatgevend kan het resultaat van onze opiniepeiling dus niet zijn. Maar karakteristiek is zij zéker gebleken. En een leerzaam gesprek overwaard!

"Prachtig fotowerk", zegt T. Vrijdag, de laatste inzender van zijn opinie, "maar het is Indonesië NIET". Wij geven deze bespreking zeker niet als recensie, maar als een o.i. karakteristieke confrontatie van de Indische toeschouwer met wat als "foto-impressie" van zijn Land van Herkomst aangeboden wordt. Het geeft daarnevens de eerlijke houding van de Indischman t.a.v. zeer veel op de kunstmarkt dat als superieur en maatgevend wordt verkocht.

Voor de prijswinnaar zie aan het slot.

De nogal wrevelige nasmaak prevaleert dat men een dure kat in de zak gekocht heeft op "lekkermakerijen" die niets om het lijf hadden. Want wat zegt au fond van de **bekwaamheid** om speciaal Indonesië te fotograferen het feit dat je Amerikaan bent? Of dat je een prijs van „World Press Foto" hebt gewonnen. Of voor "Life" gewerkt hebt? Of dat je oorlogsfotograaf was? Een van de beste oorlogsfotografen was Eli Elisofon (World War II) en daar is Co Rentmeester op zijn hoogst een zwakke en verre leerling van. En zelfs Elisofon was een teleurstelling als normaal **vredes**fotograaf.

Fotoboek "Indonesië" is met veel opgeblazen tam tam verkocht als een soort mayonaise, een handelsartikel, maar zoals vele soorten mayonaise is het een mooi uitziende kleverige massa geworden zonder herkenbaar karakter. Voor old-timers althans.

Van de 12 inzenders was minder dan de helft "vaag prijzend" op niet-exacte waarden. De rest nam geen blad voor de mond, al was men vaak gewoon beteuterd om wat duidelijk **facetten** van Indonesië waren, maar ons Land van Herkomst "in alle standen miste". Pijpaert in Canada, die het ongeduldigst had aangedrongen op toezending, kon tot slot alleen maar uitbrengen: "Prachtige foto's; ergens ndah, illoh! Shocking!" Zegt Weijndorff: "Na Hein Buitenweg is zo'n "modern" boek wel een overschakeling!"

De jongste inzender, Rob van Meerten is modern genoeg om enorm veel te appreciëren in de moderne kunst en techniek, maar helaas is hij in Indonesië geboren en heeft een merkwaardig gezond oordeel behouden te hebben voor essenties en waarheden. Rob zegt: "De fotograaf is niet wezenlijk bij het onderwerp betrokken. Hij heeft al zijn fototechnische lusten botgevierd en in dit opzicht zijn er prachtige plaatjes ontstaan met een goed oog voor detail. Maar juist door zijn zucht naar detail zit hij ernaast" (ook anderen viel dit kijken door tele-lenzen op!). Over Hella Haasse is Rob evenmin enthousiast: "Droog -zakelijk. Te encyclopaedisch. Bij elk onderwerp wordt een klepje opengetrokken en rollen er wat gegevens naar buiten. Men beleeft de mensen en de dingen niet en proeft de karakteristieke sfeer niet. Het is alsof men door een glazen plaat kijkt."

Of men sleept er zoals in de recensie in het Alg. Dagblad allerlei indrukwekkende litteraire windbuilen bij als "dramatische dynamiek", "Meeslepende compositie", "absolute perfectie", "sfeervol en informatief" (dat over Haasse), "fascinerend", "onaards" en je hebt echt het totaalbeeld van de moderne Nederlandse litteratuur en Khunst. Waarbij dan als "lus-je-nog-peultjes" - top-argument Co's Reis van 13.000 km door Indonesië (tsk-tsk-tsk!) de deur toe moet doen.

Onze trouwe lezer Rob Korteweg, mag er misschien in een practisch levenslange carrière in de Oost minder kilometers op hebben zitten, waarvan desnoods de helft wandelen in zijn voortuin in Klaten of ergens achter Lahat, maar hij heeft wat gezien **en zijn leven lang onthouden:** "De fotograaf schijnt niet opgemerkt te hebben dat alles in Indonesië harmonisch met elkaar verband houdt. Natuur, mensen, dieren, insecten, en planten vormen één harmonieus geheel en wanneer men tracht door een soort "spektakel" fotografie détails uit de harmonische compositie te lichten loopt men het gevaar onwaarachtige en zelfs onherkenbare foto's te krijgen.

Alhoewel de foto's knap foto-technisch werk te noemen zijn, zijn de composities voor meer dan 70% **on**waarachtig en geven zij de werkelijkheid niet weer. In de uitgebreide serie foto reportages over Indonesië is er één die hoog boven de meeste reportages uitsteekt, nl. Tanah Air Kita".

Zou men eventueel geneigd zijn de "gewone" lezers van Tong Tong af te doen met de opinie: "Over smaak valt niet te twisten" en dan maar veilig niets te geloven van wat gewone mensen zeggen, dit geldt toch niet voor René Wassing, die niet alleen als conservator voor Oceanië en adjunct-directeur van het Rotterdamse Museum voor Taal, Land en Volkenkunde aan vele lezers goed bekend is, maar ook als wayang-kenner en amateur gamelanspeler en menige organisator van boeiende exposities zich heeft doen kennen als een vriend met veel begrip van Indonesië. En deze kenner van ons Land van Herkomst is verre van enthousiast over het fotoboek:

"Sumatra wordt hoofdzakelijk vertegenwoordigd door curieuze plaatjes van dieren in het oerwoud en van kleurige vlindervleugels", zegt Wassing. "Is dat Sumatra" zal men zich afvragen, of zou het ook Brazilië kunnen zijn?" Waar blijven de mensen zoals Bataks, Minangkabauers of Palembangers?

Wat "men" mist, of althans aangevuld zou willen zien, zijn de dagelijkse taferelen, zoals een vogelkooitje met perkoetoet, spelende kinderen, iets van de zeer gevariëerde eet- en drinkcultuur, waar de Indonesiër zich dagelijks mee bezig houdt. Ook de moderne aspecten zouden meer vertegenwoordigd kunnen zijn.

Hij heeft een heel eigen stijl en een heel eigen visie op zijn onderwerp. Daar is op zichzelf niets tegen. In dit fotoboek echter wordt zijn wijze van fotograferen op den duur als een hinderlijk maniertje gevoeld. Hij werkt naar het lijkt, bij voorkeur met sterke telelenzen. Hierdoor bereikt hij weliswaar aparte effecten, maar de werkelijkheid wordt hiermee dikwijls onrecht aangedaan. Andere effecten, zoals het wazige, onscherpe in de foto's, missen hun boodschap. Onwillekeurig denkt men aan mislukte foto's, die koste wat het kost toch een plaatsje in het boek moesten krijgen.

Wie trouwens het fotoboek doorbladert, en niet Indonesië zelf als uitgangspunt neemt, maar Co Rentmeester's eigen orientering, namelijk die van fotograaf, zal merken dat hij met zijn reis weinig zèlf geleerd heeft en (zoals de kunstrecensent Dolf Welling nuchter bij ons opmerkte:) "Indonesië niet **gezien** heeft, maar **geregisseerd".** En daarbij kennelijk succesvolle ideeën van anderen kalm overgenomen heeft, b.v. de foto van een pasgeboren baby (waarmee "Family of Man" een trend aangaf, wat dáár op zijn plaats was, maar "als beeld van Indonesië, vooral met zo'n geënsceneerde foto overdreven gezocht is).

Het feit dat fotografen helaas de „Moderne Ontdekkings-reizigers In Clubfauteuil" geworden zijn, maakt dat hun in een vredesmaatschappij gevormde wereldblik elders in de wereld blijft voortbestaan. Wie b.v. veel textiel-reclame of mode-reclame gemaakt heeft, blijft overal ter wereld "met lappen goochelen", en zo is ook het batik als specifiek Indonesische kleding door Rentmeester uitgebeeld in op de grond uitgelegde kains, waarop vrouwspersonen zijn gedrapeerd. Waardoor men een onecht beeld krijgt dat Hollandse familie van Indischgasten welbekend is: de Indonesische sarong aan de Hollandse burgerhuiskamermuur als decor!

Alle kunst ter zijde gelaten, men moet "gewoon vrouw" zijn zoals Mevr. Selleger, die direct de "karakteristieke stille sepia en groene kleuren" mist in dit "door een Amerikaanse bril" opgenomen kleurenfotoboek!

Waarbij wij alleen willen aantekenen dat er genoeg Amerikanen zijn die heel anders en veel zuiverder kunnen zien dan Co Rentmeester, zoals b.v. direct duidelijk wordt als men een ander fotoboek neemt van een verwant natuurland: "De Amazone" door Tom Sterling in de Time/Life serie (waar Rentmeester kennelijk in "gespiekt" heeft, en waarin wérkelijk fotografisch meesterschap en **door tijd en gevoel gerijpt** vakmanschap uitspreken.)
Uiteraard kan dit opstel nog verder worden uitgebreid met een groot aantal treffers in de roos van zaken die lezers **missen** in dit boek - maar dan raken wij nooit uitgepraat. Hoe de man b.v. de eetstalletjes heeft kunnen missen, die **in héél Z.-O. Azië** levenskarakteristiek Nomor Satu zijn, en het feit niet waarneemt dat natuur, mens en maatschappij **delicaat** zijn, is ons een raadsel. Of men moet zó doorgefourneerd westerling zijn met dure restaurants, en drukke reclame, dat men deze dingen niet meer zien kan. Als men dan in Indonesië de letterlijk miljoenen dansfiguren van fijnheid en gracie in Bali en Java niet meer ziet, maar geweldsvoorstellingen als een ketjakdans, een lijkverbranding en het tandenvijlen wél, die gaat echt erg veel "miring". Ook hebben wij al die voorkeur voor geweld en wreedheid in Azië aldoor het bij-gevoel dat men ermee zeggen wil: "Kijk eens hoe wreed het in Azië toegaat, zoiets doen wij nou nooit......"

*

Het is al met al een brok stereotiepe koopmansbluf geworden zoals zo erg veel in deze westerse cultuur, waardoor men alleen maar voorzichtiger en argwanender wordt tegenover al die "prachtwerken" van Kunstenaars, Auteurs en Academici, maar waarin de gewone mens van vlees en bloed meer en meer wordt weggecijferd en tenslotte geheel verdwijnt.
En waarin het vinden van een stukje geluks- en waarheidsessentie een lot uit de loterij geworden is. Never mind, zo is het hele leven! Laat ons desondanks gelukkig zijn met de wetenschap dat de wérkelijk mooie wereld en het wérkelijk mooie leven **toch** bestaan, zij het heel klein en verborgen in ons eigen hart.

T.R.

*) desgewenst te bestellen bij boekhandel Tong Tong Prijs circa *f* 30,—.

*

ROB VAN MEERTEN WON DE PRIJS

Hoewel er maar zeer weinig inzendingen waren, was het gehalte der beschouwingen over het algemeen zeer goed. En raak. Zodat het niet meeviel een prijswinnaar te kiezen. After all zijn wij echter het meest getroffen door de critiek van de JONGSTE inzender, Rob van Meerten, die zijn Indonesische geboortegrond verliet toen hij 16 jaar was en Indonesië dus lang zo uitgebreid en langdurig gekend heeft als wij, oude rotten. Ook zat hij nog het grootste deel van zijn korte Indische leven in Makassar, dat niet eens in het fotoboek voorkomt.
Nochtans is hij geen seconde geimpóneerd geweest door de mooie kleuren, de indrukwekkende presentatie en de ultramoderne fotografie. Al kan hij niet veel van Indië gezien hebben om er een "gedegen" kijk op te hebben, de Waarheid heeft hij goed gezien en nooit vergeten. En zonder een moment te haperen getuigde hij dwars tegen alle "bewijsvoeringen" in. Indirect honoreren wij hiermee ook de jongere garde die zich nooit wil laten ompraten, maar zijn zekerheden vasthoudt "als beton"!

Het dubbele aangezicht

Wij ontvingen een Open brief aan minister Van der Stoel van de "Stichting door de eeuwen trouw".
Het is verre van ons, ons te mengen in de zo uitermate gecompliceerde, verwarrende en netelige problematiek, wat er met de Zuid Molukkers, die als gevolg van de naoorlogse toestand in ons land verzeild raakten - net als talloze Indische Nederlanders, maar met voor de slachtoffers nog veel pijnlijker gevolgen. Maar het dubbele aangezicht van de nederlandse regering jegens haar "gasten" en haar buitenlandse "vrienden" interesseert ons. Er gaan miljoenen naar "bevrijdings bewegingen" maar het KNIL heeft zijn gage nog niet. Formele bezwaren brengen in bepaalde gevallen de indische gescheiden vrouw in een positie die aanmerkelijk van die van haar nederlandse sexegenote verschilt - ten nadele van eerstgenoemde.
Daarom een citaat uit de Open Brief aan minister Van der Stoel in verband met diens uitlatingen na een kort bezoek aan Indonesië. Welnu, het volgende merkt de Stichting o.a. op:
"Na zijn terugkomst uit Indonesië verklaarde de minister dat de regering een ambtelijke delegatie naar dat land zal sturen, die een oplossing voor het probleem van de Zuidmolukkers nader moet uitwerken en ook "dat hun verblijf in Nederland in eerste instantie als een sociaal probleem moet worden beschouwd, dat door de Nederlandse regering dient te worden opgelost".
In Avro's radiojournaal op 27/1 gaf de minister als zijn mening te kennen, dat "de zaak uit de politieke hoek moet worden gehaald en gedepolariseerd".
De Stichting verbaast zich over deze uitlatingen, omdat zij komen van een regering die niet nalaat te wijzen op het zelfbeschikkingsrecht van volkeren elders in de wereld, ja die zelfs aan dit streven naar zelfbeschikking openlijk steun heeft toegezegd.
Met recht had van zulk een regering mogen worden verwacht, dat zij zeker ook het oor te luisteren had gelegd bij hen die al bijna 24 jaar strijden voor het nota bene door Nederland **mede-gegarandeerde** zelfbeschikkingsrecht der Zuidmolukkers."

TOKO EN BOEKHANDEL TONG TONG

Prins Mauritslaan 36 - Den Haag - Tel. 070 - 54 55 00 - Giro 6685

Vanaf 1 MAART weer
de GEHELE WEEK, ook ZATERDAG
geopend van 10 - 2 uur
Na 2 uur beslist gesloten !

N.B. In verband met ons weinige personeel en drukke werkzaamheden, brengen wij alleen Dinsdag en Donderdag bestellingen naar de post. Die ontvangt U dan normaal Woensdag en Vrijdag (in Nederland). Houdt U hier rekening mee?

Japara's houtsnijwerk

Prachtige dozen in verschillende grootten v.a. *f* 12,50 - *f* 85,—. Naaidozen met vakverdeling, byoux - sigaren - postdozen, etc. etc.

Briefstandaards 2 vakken *f* 17,50
Bewerkte knopen, vierkant, driehoekig, rond per stuk *f* 1,—. 6 stuks *f* 5,—
Broodplanken *f* 25,—
Relief-paneeltjes *f* 40,—
Wij kunnen op de grote stukken geen gave ontvangst garanderen en verzenden die dus niet. Van alle artikelen slechts enkele exemplaren, komt U dus gauw kijken!

Jogja zilver asbakjes

Rond, vierkant, achthoekig v.a. *f* 40,—
Wajang-sleutelhangers (Petruk, Gareng, Semar, Bagong) per stuk *f* 5,—
Wajang-potloodslijpers *f* 8,50

ANGKLUNG *f* 7,50

Jogja koperwerk
Predon (miniatuur) *f* 27,50
Gendik idem *f* 20,—
Kandelaar *f* 22,50

Indonesisch speelgoed
Maskers, koeda kepang, kleuter duw-speelgoed, tollen, bamboeslangen, blikken bootjes, etc. etc.

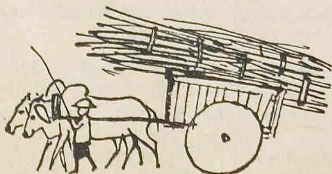
Opruiming batikkleedjes, lopers, slendangs, kains helft van de prijs!

*

bakoel (mandje voor beras, groenten of vruchten *f* 5,—, *f* 3,50
Tampa 40 cm middell. *f* 4,50
Tampa 50 cm middell. *f* 6,50

Correspondentie kaarten met leuke Indische vignetten

In 4 kleuren: grijs - wit - groen - chamois. 10 kaarten met bijbehorende enveloppen *f* 1,50 porto 60 ct. Op 2 stel 90 ct. porto.

Grote tampa 95 cm mdl. (heer erg groot!) In Indonesië gebruikt om tapioca te drogen. Wie een grote kamer of lege wand heeft, heeft er een prachtige decoratie aan *f* 27,50 Wel zelf halen, want geen postbode kan er mee over straat Van Gend en Loos wel.
tanggok (kaloh) 3 maten *f* 2,50, *f* 3,50 en *f* 5,—.
Koekoesan groot *f* 5,—
iets kleiner *f* 4,—
Pangkie, handige duvelstoejagers in huis en tuin! *f* 5,—
Fijnere soort *f* 8,50
Ajakan (groffe zeef) *f* 4,—

BESEKS. Leuke opberg of verzendmandjes met deksel. Van grof gevlochten bamboe. 3 maten *f* 5,—, *f* 2,50 en *f* 3,—
Tjentongs van djati *f* 2,75
idem licht hout *f* 1,50

Essences (moesten we helaas in prijs verhogen) Rose - vanille - pistache - pisang ambon - pala per fl. 1,20, 100 cc fles *f* 6,75

Ketjap Vamu:
zoet - zout - sedang *f* 2,90 per fles.
Ketjap Kediri, topkwaliteit *f* 4,60 per fles
Asemstroop, zuiver, zuinig in gebruik *f* 4,60 per fl. Chili sauce, pittig, maakt loempia en pangsit extra lekker *f* 2,85
Keukenasem, ongezoet zuiver van smaak, voor al uw gerechten *f* 2,75
Satroe asem, per ons 90 ct., ½ pond *f* 2,25
Akar wangi, geurig voor de linnenkast, motwerend! Vers ontvangen, per bosje *f* 1,25
Nog enkele akar wangi waaiers *f* 4,— (incl. porto)

Kajoepoetih 100 cc *f* 6,—
50 cc *f* 3,25
Mentholstift (klein) *f* 4,75
Param per blokje *f* 0,90
Obat tioep *f* 2,50
Mupa balsem *f* 3,35
kl. blikje idem *f* 0,80

Van die oude koffergrammofoon:

Aangeboden, 78 toeren plaatjes

Nina Bobo - Krontjong Orkest Eurasia *f* 10,—
Koleh koleh / Boenga Hatie - Krontjongband Indische Club Amsterdam *f* 10,—
Maannacht in Soerabaja/ Nina Bobo (idem) *f* 10,—

BOEKHANDEL TONG TONG

Restanten boeken, verlaagd in prijs. Niet direct gireren s.v.p.

De Javaansche Vorstenlanden in oude ansichten *f* 15,—
Ambon in oude ans. *f* 10,—
Stenen zoeken *f* 5,—
De rivalen van Sherlock Holmes *f* 4,—
De Onedin Line *f* 7,50
De wonderbaarlijke wereld der toekomstvoorspellers *f* 5,—
Negende Agatha Christie vijfling *f* 10,—
Van week tot week in eigen tuin *f* 10,—
De avonturen van Nick Carter *f* 10,—
Verlaat Rapport Indië *f* 17,50
Yoga, doen en begrijpen *f* 15,—
Yoga voor gevorderden *f* 15,—
Het grote wonder *f* 7,50

Voordelige aanbieding:
Drie prachtige "Kunst in Beeld" boeken: "Het verre oosten", Het Indische cultuurgebied" en "De volken van het oude Oosten".
Oude prijs *f* 29,50 per deel.
NU: tezamen *f* 65.— inclusief porto.

Oude boeken, van alles slechts een exemplaar, dus niet direct gireren s.v.p.

De Islam in Ned.-Indië *f* 5,—
Adat radja radja melajoe, Dr. v. Ronkel *f* 6,—
3 deeltjes beknopte Javaansche grammatica *f* 20,—
Madoereesch, door H. Hendriks *f* 7,50
Javaansche spraakkunst, P. Jansz *f* 40,—
Javaansche spraakkunst, A. Walbeehm *f* 10,—
Zoo leven wij in Indië *f* 20,—
Daar werd wat groots verricht, v. Helsdingen *f* 20,—
Nederland in de Oost, Mr. Treub *f* 20,—
Korawacrama, een oud Javaansche proza geschrift *f* 30,—
De geneeskunde der Menangkabau-Maleiers *f* 35,—
De belangrijkste inlandse vergiften, D. H. Arends *f* 35,—
Leerboek der plantkunde voor Ned.-Indië, J. v. Welsem *f* 5,—
Tropisch Nederland, Joh. H. Pik en K. Zeeman *f* 10,—
Letterkunde van de Indische Archipel, Dr. J. Gonda *f* 25,—
Insulinde, werk en welvaart *f* 10,—
Een staat in wording *f* 15,—
50 Jaar Hollandia *f* 12,50
Come to Java *f* 10,—
Almanak voor Ned.-Indië *f* 50,—

3 Delen Java en Madoera, door Mevr. Maassen en A. Hens *f* 75,— plus *f* 5,50 porto
3 Delen Oost Indische Cultures, door Dr. K. W. v. Gorkom *f* 75,— plus *f* 5,50 porto.

Minimum *f* 6,— van 1 tot 3 regels; per regel meer, *f* 2,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer *f* 2,— meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 3,— meer.

Bej. Ind. Heer 70 jr., minder valide, zoekt zorgz. oudere vr., die bij hem wil inwonen, huish. verzorgen, ware vriendsch. opbouwen. Br. onder Nr. 2616

Verzamelaar zou gaarne in kontakt komen m. particulieren voor overname of ruiling v. Oosterse Kunst (ook porcelein) of Jugendstil. J. v. Harpen, Blijvenburgstr. 213, Rotterdam. Tel. 010 - 15 15 02.

Wie wil dame Maleise les geven? Tel. 070 - 66 34 16, 's avonds na 7 uur, behalve Vrijdag.

Welke, wel gezellige, Ind. jonged. kan belangstel. part. een paar dagen rondgidsen op Pasar Malam? Aanb. + prijs graag onder Nr. 2617.

Te koop gevr.: het boek: "Verhalen over Sumatra" door Annie Salomons. Br. a.: Mevr. E. Smeets-Waleson, Zuidenveld 49, Assen. Tel. 05920 - 4 02 04.

Aangeb.: Kleurenreprod. v. Pres. Sukarno, schilderijen en Keramiek, 5 dln., eenv. uitg. *f* 250,— totaal, Tel. 01717 - 44 42.

Gevr.: "Zo was het in Magelang" door A. N. v.d. Veen. Inl. Mevr. F. I. Gartz, 't Fort 23, Elst (Gld.) Tel. 08819 - 16 04.

Te huur in Den Haag: ruim gem. kam. 1e étage. w./k. water, C.V., gaskookstel, medegebr. douche. Br. onder Nr. 2618.

Wie kan helpen a. adres v.: Henk en Reny Lether-Deuning, in 1950 wonende Berenl. Djakarta (Genie KNIL). Inl. a.: Mevr. Stance Petrus-Frederiksz, v. Hanxleden Houwertstr. 47/1, A'dam; Tel. 020-139308.

UITDRUKKELIJKE MEDEDELING

Het TIJDSCHRIFT Tong-Tong staat in geen enkele relatie tot de STICHTING Tong-Tong die de pasar malam organiseert. Dit is een zelfstandige organisatie waar ons blad geheel buiten staat. Zoals gebleken is leidt de naamsovereenkomst tot misvattingen. Betalingen voor abonnement, toko of boekhandel Tong-Tong UITSLUITEND op gironr., 6685. Stortingen op andere rekeningen moeten wij als niet gedaan beschouwen. Dir. Tong Tong bv.

ABONNEES AMERIKA ATTENTIE!

Uw abonnement (luchtpost $ 22.-; zeepost $ 15,-) kunt U per check voldoen aan: (verhoogd i.v.m. de koersdaling!) **Roy Steevensz, c/o Kushi House, 7357 Franklin Ave., Hollywood, California.**

Indien U Uw Tong Tong niet hebt ontvangen of Uw exemplaar beschadigd is, en U een ander wenst, kunt U zich ook wenden tot Roy Steevensz.

Naar Den Haag schrijven duurt lang!

Reünie Besar op de 16e Pasar Malam

24 t/m 30 juni 1974 HOUTRUST - DEN HAAG

De stichting Tong Tong organiseert op de 16e Pasar Malam Den Haag (van maandag 24 t/m zondag 30 juni in de Haagse Houtrusthallen) een drietal koempoelans voor oude sobats in de Rotonde van Houtrust waarop we elkaar onder het genot van een koude pils en een nasi rames weer eens kunnen bijpraten. Natuurlijk zal er krontjongmuziek zijn. Na afloop kan men op de Pasar Malam gaan nontonnen.

- VRIJDAGAVOND 28 JUNI:
  REÜNIE "WEST-JAVA" (aanvang: 19.00 uur)
- ZATERDAGMIDDAG 29 JUNI:
  REÜNIE "OOST- en MIDDEN-JAVA" (aanvang: 12.00 uur)
- ZONDAGMIDDAG 30 JUNI:
  REÜNIE "DELI en BUITENGEWESTEN" (aanvang: 13.00 uur)

Toegangskaarten (inclusief nasi rames, consumpties en entree Pasar Malam) kunt U nu reeds reserveren door *f* 15,— over te maken op giro 75 83 89 van de stichting Tong Tong, Lange Voorhout 25 B, Den Haag, onder vermelding van de gewenste datum (vergeet niet uw adres te vermelden).
Wilt u nadere inlichtingen belt U dan stichting Tong Tong, telefoon 070 - 18 05 85 en 64 52 49 of stuur bijgaande bon, geplakt op een briefkaart of in een open enveloppe als drukwerk naar:
Stichting TONG TONG, Lange Voorhout 25 B, Den Haag.

RESERVEER TIJDIG — SUGGESTIES VAN HARTE WELKOM
BEPERKT AANTAL PLAATSEN

Standverhuur:

**De inschrijving van nieuwe gegadigden voor de 16e Pasar Malam is geopend.
Nadere informatie vindt U in onze geillustreerde folder, die U telefonisch 070 - 18 05 85 of 070 - 64 52 49 of door middel van onderstaande bon kunt aanvragen**

BON

Gaarne ontvangen wij geheel vrijblijvend uw geillustreerde folder van de 16e Pasar Malam

Naam: ....

Adres: ....

Plaats: ....

Telefoon: ....

Handtekening